

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΝΕΑΠΟΛΙΣ ΠΑΦΟΥ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Διεθνείς Σχέσεις Στρατηγική και Ασφάλεια – Εξ
Αποστάσεως»

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας

Το δόγμα Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας – Κύπρου ως μέσο εξισορρόπησης της Τουρκικής αναθεωρητικής πολιτικής της «Γαλάζιας Πατρίδας» στην Ανατολική Μεσόγειο.

Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις στην Στρατηγική και την Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος.

Γεώργιος Γκόγκος

Μάιος 2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Γεώργιος Γκόγκος, 2024.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	3
2. Στρατηγικές επιλογές των κρατών στην Διεθνή πολιτική	5
2.1 Η εξισορρόπηση ισχύος	5
2.2 Η έννοια της απειλής και η αποτροπή	7
3. Η δημιουργία του δόγματος Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (EAX) Ελλάδας - Κύπρου.....	11
3.1 Η Τουρκική απειλή	11
3.2 Έννοια και περιεχόμενο του δόγματος Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (EAX)	13
3.3 Ο ρόλος των ενδιαφερομένων κρατών (stakeholders).....	16
3.3.1 Οι ΗΠΑ	16
3.3.2 Η Ρωσία.....	17
3.3.3 Η Μεγάλη Βρετανία.....	18
3.4 Η κατάρρευση του δόγματος EAX	19
4. Σύγχρονη προσέγγιση ενός νέου δόγματος Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (EAX)	21
4.1 Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» και η σύγχρονη Τουρκική απειλή.....	21
4.2 Οι στρατιωτικές δυνατότητες Ελλάδας - Κύπρου.....	25
4.3 Ευκαιρίες και περιορισμοί στο σύγχρονο περιβάλλον της Αν. Μεσογείου.....	29
4.3.1 Τρίγωνο συνεργασίας Ελλάδα – Κύπρος - Ισραήλ.....	29
4.3.2 Ελλάδα – Κύπρος - Αίγυπτος.....	30
4.3.3 Στρατηγική συνεργασία Ελλάδας - Γαλλίας.....	31
4.3.4 Ο «πόλεμος» της ενέργειας.....	32
5. Συμπεράσματα	34

1. Εισαγωγή

Οι παραδοσιακά φιλικές σχέσεις Ελλάδας και Κύπρου καθώς και η αυξανόμενη επιθετικότητα της Τουρκίας, ειδικά κατά την δεκαετία του 1990, δημιούργησε την ανάγκη περαιτέρω προσέγγισης των δύο χωρών προκειμένου να εξισορροπηθεί η κοινή απειλή. Αυτή η προσέγγιση πήρε την μορφή ενός δόγματος το οποίο χαρακτηρίστηκε ως Ενιαίος Αμυντικός Χώρος (EAX), με στόχο να προστατευθούν τα συμφέροντα των δύο χωρών, δημιουργώντας έτσι ένα τρίγωνο εντάσεων και διεκδικήσεων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Η διακυβέρνηση της Τουρκίας υπό τον Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, έφερε σημαντικές αλλαγές στην εξωτερική της πολιτική έναντι των γειτονικών της κρατών, κάτι το οποίο εκφράστηκε έντονα με την υιοθέτηση του δόγματος της «Γαλάζιας Πατρίδας» καθώς σχετίζεται με τις θαλάσσιες διεκδικήσεις της Τουρκίας σε Ανατολική Μεσόγειο, Αιγαίο Πέλαγος και Μαύρη θάλασσα, εις βάρος των κυριαρχικών δικαιωμάτων αυτών των κρατών.

Σκοπός της παρούσας διατριβής είναι η ανάλυση των θεμάτων εξωτερικής πολιτικής των ενδιαφερομένων κρατών, Ελλάδας, Τουρκίας και Κύπρου, που οδήγησαν στη διαμόρφωση των παραπάνω δογμάτων, καθώς και την ανάδειξη των διαφόρων σύγχρονων απειλών ασφαλείας που αντιμετωπίζουν η Ελλάδα και η Κύπρος από την αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Επιμέρους στόχοι της παρούσας διατριβής είναι η ανάδειξη του νέου ρόλου της Τουρκίας στην περιοχή και των δυνατοτήτων μιας πολυδιάστατης συνεργασίας Ελλάδας και Κύπρου, ως ένα νέο δόγμα αντιμετώπισης της Τουρκικής απειλής, στα πλαίσια του Διεθνούς Δικαίου.

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται στην παρούσα διατριβή είναι α) ποιο είναι το περιεχόμενο και η έννοια του δόγματος Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας – Κύπρου; β) ποιο είναι το περιεχόμενο και οι διεκδικήσεις του δόγματος της «Γαλάζιας Πατρίδας»; γ) ποιοι είναι οι περιφερειακοί και διεθνείς δρώντες που επηρεάζουν τη σχέση Τουρκίας – Ελλάδας – Κύπρου, και με ποιόν τρόπο το πραγματοποιούν; δ) ποιες είναι οι εσωτερικές δυνατότητες που παρουσιάζουν τα τρία κράτη που θα μπορούσαν να αποτελέσουν καταλύτη για τη μελλοντική τους θέση στην ευρύτερη περιοχή; ε) ποιοι είναι οι πιθανοί τρόποι αντιμετώπισης της νέας επιθετικής τουρκικής εξωτερικής πολιτικής από την Ελλάδα και την Κύπρο, στα πλαίσια του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου και του υφιστάμενου γεωπολιτικού περιβάλλοντος της Ανατολικής Μεσογείου; Η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί είναι ένας συνδυασμός εμπειρικών μεθόδων και παραδειγμάτων με την χρήση παράλληλα κάποιων στατιστικών στοιχείων προκειμένου να οδηγηθούμε σε πιο ασφαλή συμπεράσματα.

Η θέση του γράφοντος είναι ότι η Τουρκία δύναται να εξισορροπηθεί από τις δυνάμεις του Ελληνισμού υιοθετώντας ένα σύγχρονο και εξελιγμένο μοντέλου αποτρεπτικού δόγματος που θα βασίζεται στις αρχές του ενιαίου αμυντικού χώρου και θα στοχεύει στην ποιοτική υπεροχή έναντι της Τουρκίας και την ισχυρή εξωτερική ενδυνάμωση της Ελλάδας και της Κύπρου.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα αναλυθεί το θεωρητικό πλαίσιο γύρω από την εξισορρόπηση και αποτροπή μιας απειλής στις διεθνείς σχέσεις, στο δεύτερο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν οι συνθήκες διαμόρφωσης, για πρώτη φορά, του δόγματος EAX σε συνάρτηση με την επιθετική Τουρκική εξωτερική πολιτική και την επίδραση εξωτερικών δυνάμεων, στο τρίτο κεφάλαιο θα διατυπωθεί η εξέλιξη της τουρκικής απειλής μέχρι και σήμερα καθώς και οι δυνατότητες και περιορισμοί του σύγχρονου περιβάλλοντος της Ανατολικής Μεσογείου, με την Ελλάδα και

την Κύπρο ως ενεργά μέλη του και τέλος θα καταλήξουμε στα συμπεράσματα, όπου θα διατυπωθεί ένα σαφές πλαίσιο αντιμετώπισης της τουρκικής αναθεωρητικής πολιτικής, ως ένα νέο, αναδιαμορφωμένο δόγμα ΕΑΧ Ελλάδας – Κύπρου.

2. Στρατηγικές επιλογές των κρατών στη Διεθνή πολιτική

2.1 Η εξισορρόπηση ισχύος

Τα κράτη ως δρώντες ενός άναρχου διεθνούς συστήματος, όπου δεν υπάρχει ένα σαφές σύστημα παγκόσμιας διακυβέρνησης που να καθορίζει τις σχέσεις και να θέτει τα όρια και τους περιορισμούς στις μεταξύ τους συνδιαλλαγές, δημιουργεί την ανάγκη της αυτό-βοήθειας (self-help) των κρατών, καθιστώντας τα υπεύθυνα να αναπτύξουν τις απαραίτητες πολιτικές-στρατηγικές που θα τους εξασφαλίσουν την επιβίωση στο σύστημα, χωρίς να στηρίζονται σε οποιαδήποτε εξωτερική βοήθεια, αντιμετωπίζοντας αποτελεσματικά τις εχθρικές ενέργειες ή απειλές από τα άλλα κράτη (ή συνασπισμούς κρατών), εναντίον των εθνικών τους συμφερόντων και κυριαρχίας (Heywood, 2013, pp. 120-123).

Το βασικό συστατικό και κοινός παρονομαστής αυτών των προσπαθειών επιβίωσης των κρατών αποτελεί η αύξηση της ισχύος τους. Η ισχύς αποτελεί μια έννοια που απορρέει από την ύπαρξη και συνεισφορά διάφορων συντελεστών (συντελεστές ισχύος). Πρόκειται για τους υλικούς συντελεστές, που εμπεριέχουν τις συνιστώσες της γεωγραφίας, του πληθυσμού, των πηγών πλούτου αλλά και των ενόπλων δυνάμεων ενός κράτους, τους λειτουργικούς συντελεστές που αφορούν το πολιτικό σύστημα, τη διοίκηση του κράτους, την ικανότητα στρατιωτικής κινητοποίησης καθώς και την γενικότερη θέση του στο διεθνές σύστημα και τέλος τους υποκειμενικούς συντελεστές, που απαντούν στην ηγεσία του κράτους και το διεθνές κύρος που απολαμβάνει (Κουσκουβέλης, 2007, pp. 139-186). Η ορθή αξιοποίηση και ανάπτυξη των παραπάνω παραγόντων δύναται να αυξήσει την ισχύ ενός κράτους και κατ' επέκταση την δυνατότητα επιβίωσής του ή ακόμα και την κυριαρχία του έναντι των υπολοίπων. Επίσης είναι ευρέως διαδεδομένη η διττή μορφή της ισχύος η οποία συνοψίζεται σε «ήπια» και «σκληρή» ισχύ. Η «ήπια» ισχύς (soft power) περιλαμβάνει όλους εκείνους τους συντελεστές και τα μέσα με τα οποία ένα κράτος έχει στόχο να πείσει και όχι να καταναγκάσει τους αντιπάλους του σε συμμόρφωση και αποδοχή των επιλεγμένων πολιτικών στόχων, σε αντίθεση με την «σκληρή» ισχύ (hard power) η οποία περικλείει όλα εκείνα τα στρατιωτικά και οικονομικά κυρίως μέσα, με τα οποία ένα κράτος θα απειλήσει τους αντιπάλους του προκειμένου να συμβιβαστούν με τις απαιτήσεις του (Heywood, 2013, pp. 370-373).

Σε αυτή την κατάσταση ρευστότητας που επικρατεί στη διεθνή σκηνή και την άνιση κατανομή της ισχύος μεταξύ των κρατικών δρώντων, τα κράτη θέτουν ως ελάχιστο στόχο την επιβίωσή τους, που σχετίζεται με την διασφάλιση της εσωτερικής αλλά και εξωτερικής τους κυριαρχίας, ενώ ως μέγιστο στόχο θέτουν την ενίσχυση της επιρροής τους, με απώτερο σκοπό την παγκόσμια κυριαρχία στο διεθνές σύστημα (Τσιριγώτης, 2021, pp. 34). Μέσα σε αυτό το φάσμα ανταγωνισμού, σύγκρουσης αλλά και συνεργασίας των κρατών για επιβίωση και κυριαρχία, αναπτύσσονται διάφορες στρατηγικές, σύμφωνα με τις ανάγκες και τις δυνατότητες κάθε κράτους. Τα κράτη που επιδιώκουν περισσότερο την επιβίωσή τους χωρίς να επιθυμούν την άμεση και ενεργή συμμετοχή στις διεθνείς εξελίξεις, αναπτύσσουν στρατηγικές όπως αυτή της ουδετερότητας (Ελβετία) ή του απομονωτισμού (ΗΠΑ κατά τον 19^ο αιώνα). Αντίθετα τα κράτη που επιθυμούν να λάβουν ενεργό ρόλο στην «διεθνή σκακιέρα» και την μεταβαλλόμενη κατανομή της ισχύος επιδιώκοντας την κυριαρχία (παγκόσμια ή περιφερειακή), υιοθετούν στρατηγικές όπως αυτή της ηγεμονίας (hegemony), της εξισορρόπησης (balancing) και της υποχωρητικότητας (bandwagoning/appeasement) (Κουσκουβέλης, 2007, pp. 187-191).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η ισορροπία της ισχύος μεταξύ των δρώντων στο διεθνές σύστημα φαίνεται ότι κατέχει κεντρική θέση, όσον αφορά στις επιλογές εσωτερικής και εξωτερικής

πολιτικής των κρατών και ιδιαίτερα των αδύναμων κρατών. Η αυξανόμενη ισχύς ενός κρατικού δρώντα (ή συνασπισμού) που δεν εξισορροπείτε από άλλους δρώντες, ενέχει τον κίνδυνο αποσταθεροποίησης του διεθνούς συστήματος και κατ' επέκταση της ασφάλειας όλων των κρατών, λόγω των επιθετικών και επικίνδυνων τακτικών που δύναται να ακολουθήσει ως ανεξέλεγκτος «παραβάτης» της υφιστάμενης διεθνούς αρχιτεκτονικής. Η ισορροπία της ισχύος έτσι εξασφαλίζει, πέραν της ασφάλειας των ίδιων των κρατών, την επιβίωση του ίδιου του θεσμού του κράτους, αποτρέποντας την δημιουργία οικουμενικών αυτοκρατοριών, δημιουργώντας παράλληλα τις κατάλληλες συνθήκες για την αποτελεσματική λειτουργία διεθνών οργανισμών και θεσμών (ΟΗΕ) που προωθούν την ειρήνη και την συνεργασία, καθώς και του ίδιου του Διεθνούς Δικαίου. Η σύμπραξη δυνάμεων εκ διαμέτρου αντίθετων πολιτικά και ιδεολογικά (ΗΠΑ και ΕΣΣΔ κατά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο), αποδεικνύουν την σημασία της ισορροπίας ισχύος για το διεθνές σύστημα και τη διεθνή πολιτική (Heywood, 2013, pp. 405).

Η εξισορρόπηση αποτελεί μια μάλλον πιο αμυντική στρατηγική από εκείνη της ηγεμονίας, που ακολουθεί τις αρχές της ισορροπίας ισχύος με σκοπό την διατήρηση του status quo. Η εν λόγω στρατηγική επιλογή μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εσωτερικής ενδυνάμωσης (internal balancing) ενός κράτους, δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη των εγχώριων συντελεστών ισχύος, και κυρίως των ενόπλων δυνάμεων, με χρήση εγχώριων πόρων, προκειμένου να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει μια εχθρική ένοπλη επίθεση και να προστατεύσει την εθνική του κυριαρχία. Αυτό μεταφράζεται συνήθως με την αύξηση των αμυντικών δαπανών, σύμφωνα πάντα με τις οικονομικές δυνατότητες του εκάστοτε κράτους (Κουσκουβέλης, 2007, pp. 212-218). Επίσης η εξισορρόπηση μπορεί να λειτουργήσει και μέσω της εξωτερικής ενδυνάμωσης (external balancing) συνάπτοντας συμμαχίες με κράτη εχθρικά προς τον εκάστοτε αντίπαλο, η συνολική ισχύ των οποίων δύναται να εξισορροπήσει ή και να ξεπεράσει την αντίστοιχη του ισχυρότερου αντίπαλου κράτους (ή συνασπισμού κρατών). Τα αδύναμα κράτη δεν μπορούν να εμπιστευτούν ουσιαστικά τα ισχυρά κράτη, δημιουργώντας έτσι συνασπισμούς που καθοδηγούνται από το κοινό συμφέρον της επιβίωσης. Αυτού του είδους η συνεργασία των κρατών προσδίδει κάποια σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως η αύξηση της διαθέσιμης ισχύος και η ευκολότερη και αποτελεσματικότερη πρόσβαση σε αυτή την ισχύ λόγω σύμπραξης συνήθως με ισοδύναμα ή πιο αδύναμα κράτη. Βέβαια υπάρχουν αρκετοί περιορισμοί και προϋποθέσεις που καθορίζουν τον βαθμό λειτουργικότητας της συνεργασίας, όπως η ελαστικότητα που πρέπει να υπάρχει στην δυνατότητα επιλογής διαφορετικών συμμάχων από τα μέλη μιας συμμαχίας και η ανά πάσα στιγμή διαφοροποίηση αυτών σύμφωνα με τα συμφέροντα του εκάστοτε κράτους, κάτι το οποίο όμως ενδέχεται να δυσχεράσει ένα άλλο μέλος της συμμαχίας και να προκαλέσει την αποχώρησή του από αυτή, προκαλώντας μεγάλες υλικές, οικονομικές και πολιτικές επιπτώσεις. Πάντα η συνεννόηση και ο συντονισμός των κρατών αποτελούσε και θα συνεχίσει να αποτελεί μια δύσκολη διαδικασία λόγω της καχυποψίας που επικρατεί στις μεταξύ τους σχέσεις, ως απόρροια της επιθυμίας για συνεχή αύξηση της ισχύος τους με το χαμηλότερο δυνατό κόστος, ιδανικά μηδενικό (free rider), και τη τάση για μεταβίβαση τους κόστους μιας ενδεχόμενης εμπλοκής σε τρίτους (buck-passing). Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε ότι οι δύο παραπάνω εκφάνσεις της εξισορρόπησης, σπάνια παρουσιάζονται ξεχωριστά ως στρατηγικές επιλογές ενός κράτους, καθώς επιλέγεται συνήθως ο συνδυασμός αυτών (Heywood, 2013, pp. 405 : (Κουσκουβέλης, 2007, pp. 197-203). Τέλος, η εξισορρόπηση μπορεί να εκδηλωθεί ακόμα και με τη χρήση της ισχύος στα πλαίσια του νόμιμου αμυντικού πολέμου ή πιο έμμεσα με τον πειθαναγκασμό και τη στρατηγική του «διαίρει και βασίλευε».

2.2 Η έννοια της απειλής και η αποτροπή

Εκτός από τις ένοπλες εχθρικές ενέργειες εναντίον ενός κράτους, που υπονομεύουν έμπρακτα την εθνική του ασφάλεια, έχει προστεθεί μία επιπλέον παράμετρος στους κινδύνους που αντιμετωπίζει το κράτος κατά την προσπάθειά του να επιβιώσει στο διεθνές σύστημα, αυτή της απειλής. Η απειλή, με όρους διεθνούς πολιτικής, αποτελεί ουσιαστικά το σύνολο εκείνων των καταστάσεων και ενεργειών εκ μέρους ενός κράτους ή συνασπισμού κρατών, με το οποίο εκδηλώνει την ικανότητά του αλλά και την πρόθεσή του να προκαλέσει φθορά στα ζωτικά εθνικά συμφέροντα ενός τρίτου κράτους, σε περίπτωση που το τελευταίο δεν συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις που απορρέουν από τις πολιτικοστρατηγικές του επιλογές. Συνεπώς, σημαντικό ζήτημα αποτελεί η αντίληψη της εκάστοτε πολιτικής ελίτ για την ύπαρξη απειλής, η οποία διαμορφώνεται ουσιαστικά από ένα συνδυασμό υποκειμενικής ερμηνείας των εξωτερικών καταστάσεων, καθώς και των αντίστοιχων εσωτερικών πιέσεων και περιορισμών που θέτει η διακυβέρνηση ενός κράτους.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να αποτυπώσουμε ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί μια απειλή στις διακρατικές σχέσεις και περιλαμβάνει πρώτον την αντίληψη του κινδύνου, ο οποίος μπορεί να εκφραστεί λεκτικά (μέσω δημόσιων δηλώσεων από κυβερνητικούς αξιωματούχους) ή έμπρακτα (κινητοποίηση στρατιωτικών μονάδων, απόσυρση διπλωματών και πρεσβευτών, εμπάργκο σε εισαγωγές-εξαγωγές προϊόντων), δεύτερον έναν ολιστικό συνυπολογισμό των συντελεστών ισχύος του κράτους που εκπέμπει τον κίνδυνο, όπως για παράδειγμα η γεωγραφική εγγύτητα, οι επιθετικές στρατιωτικές του δυνατότητες, κ.τ.λ., καθώς και τις προθέσεις του εν λόγω κράτους. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε την σημασία της ορθής διάγνωσης των προθέσεων ενός κράτους που χαρακτηρίζεται ως απειλητικό, καθώς το φαινόμενο της ακούσιας απειλής που απορρέει από την επενέργεια του διλήμματος ασφαλείας μεταξύ κρατών (ή συνασπισμών κρατών), ενδέχεται να οδηγήσει σε λανθασμένα συμπεράσματα και κατ' επέκταση σε πολεμική σύγκρουση. Μπορούμε εύκολα να διακρίνουμε, σύμφωνα με την έννοια του διλήμματος ασφαλείας, ότι όταν ένα κράτος Α που προσπαθεί να εξισορροπήσει (εσωτερικά ή εξωτερικά) την ισχύ ενός άλλου κρατικού δρώντα Β για να ενισχύσει την ασφάλειά του (κυρίως μέσω στρατιωτικών εξοπλισμών), αυξάνει παράλληλα την ανασφάλεια του κράτους Β το οποίο εκλαμβάνει αυτές τις ενέργειες ως απειλή (χωρίς να αποτελεί απαραίτητα τον πραγματικό πολιτικό στόχο του κράτους Α) οδηγώντας το σε αντίστοιχες ενέργειες, θέτοντας έτσι τα δύο κράτη σε μια διαρκή κατάσταση έντασης με απρόβλεπτες συνέπειες (Κολιόπουλος, 2008).

Η προάσπιση λοιπόν των εθνικών συμφερόντων ενός κράτους (εγγενών και δυνάμεως), απαιτεί την ορθή διάγνωση και ανάλυση των εξωτερικών απειλών, προκειμένου να αναπτύξει στη συνέχεια την κατάλληλη υψηλή στρατηγική για να τις αντιμετωπίσει αποτελεσματικά. Ως υψηλή στρατηγική νοείται η χρησιμοποίηση και ο βέλτιστος συνδυασμός όλων των απαραίτητων συντελεστών ισχύος του κράτους, προκειμένου να επιτύχει κάποιο πολιτικό στόχο. Μία μορφή υψηλής στρατηγικής διαχείρισης απειλών από τα κράτη, που στηρίζεται κυρίως στην στρατιωτική ισχύ και έχει στόχο την διατήρηση της υπάρχουσας κατανομής ισχύος και του status quo, μέσω της απειλής χρήσης βίας, είναι η αποτροπή (deterrence) (Harvey, 1997, pp. 5-6). Η εν λόγω πολιτικοστρατηγική συμπεριφορά εισήχθη στην διεθνή πολιτική συζήτηση ήδη από το 1945 με την μελέτη του Bernard Brodie «The Atomic Bomb and American Security» η οποία εισήγαγε την θεωρία της αποτροπής στην πυρηνική στρατηγική. Έκτοτε πραγματοποιήθηκαν διάφορες θεωρητικές παρεμβάσεις σε μια προσπάθεια μετριασμού των αδυναμιών και μειονεκτημάτων της αρχικής πρότασης αλλά και

λόγω της εξέλιξης της μορφής των διάφορων απειλών (τρομοκρατία, μη κρατικοί δρώντες), αποδεικνύοντας τον υψηλό βαθμό σπουδαιότητας της αποτρεπτικής στρατηγικής σχετικά με την ανάσχεση απειλών.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό που καθιστά την αποτρεπτική στρατηγική λειτουργική είναι η έννοια του σχετικού κόστους. Θα πρέπει με λίγα λόγια ο αντίπαλος να γνωρίζει κάθε στιγμή ότι σε περίπτωση που διαπράξει επιθετική ενέργεια για να αλλάξει το status quo, το κόστος το οποίο θα έχει σε σχέση με τα οφέλη θα είναι δυσανάλογα μεγαλύτερο και απαγορευτικό, πείθοντάς τον με αυτό τον τρόπο ότι η διατήρηση του status quo αποτελεί την πιο συμφέρουσα λύση (Κολιόπουλος, 2008). Η λειτουργικότητα βέβαια της αποτροπής εξαρτάται και από διάφορους άλλους σημαντικούς παράγοντες. Πρώτον θα πρέπει το κράτος, εναντίον του οποίου ασκείται η αποτροπή, να είναι ορθολογικός δρών. Όταν αναφερόμαστε στην ορθολογικότητα εννοούμε ότι ο εκάστοτε δρών που χαρακτηρίζεται έτσι, ενεργεί πάντα υπολογιστικά για την μεγιστοποίηση του προσδοκώμενου οφέλους, κρίνοντας τότε η ανάληψη επιθετικής ενέργειας θα του επιφέρει μεγαλύτερο όφελος ή κόστος και ανάλογα να προσαρμόζει τις στρατηγικές του επιλογές. Σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση που δεν ακολουθείται αυτή η συλλογιστική, ο δρών θεωρείται ανορθολογικός και συνεπώς η αποτροπή δεν μπορεί να εφαρμοστεί (Τσιριγώτης, 2021, pp. 44-47). Φυσικά η απόλυτη ορθολογικότητα επίσης θα καθιστούσε την αποτροπή αναποτελεσματική, καθώς θα οδηγούσε, βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα, σε βέβαιη στρατιωτική σύγκρουση. Συνεπώς η ανάληψη ρίσκου έως ένα βαθμό κρίνεται θεμιτή (Τσιριγώτης, 2021, pp. 71).

Δεύτερον θα πρέπει να υπάρχει σαφής πολιτική δέσμευση για την εφαρμογή της αποτρεπτικής στρατηγικής, με ότι αυτό συνεπάγεται, σχετικά με τον περιορισμό στην επιλογή πολιτικών και στρατηγικών που θα πρέπει να εξυπηρετούν τους στόχους της αποτροπής, με παράλληλη μετάδοση αυτής της δέσμευσης στην αντίπαλη πολιτική ελίτ, ξεκαθαρίζοντας με αυτό τον τρόπο την θέληση και την αποφασιστικότητα για εφαρμογή των απειλών της αποτροπής. Η μετάδοση γίνεται με λεκτικά ή γραπτά μέσα (διπλωματία, στρατιωτικές δράσεις), με άμεσο ή έμμεσο τρόπο (συνήθως με έμμεσο).

Τρίτον η στρατιωτική ικανότητα, που σχετίζεται με το μέγεθος του κόστους που θα επιβληθεί στον αντίπαλο σε περίπτωση κατάρρευσης της αποτροπής, αποτελεί βασικό πυλώνα της αποτρεπτικής στρατηγικής. Η αποτροπή λοιπόν, ισχυροποιείται όταν το κράτος που την ασκεί επενδύει στην ενίσχυση της στρατιωτικής του ισχύος (Platias, 2000). Οι τρεις τρόποι εφαρμογής της αποτροπής μέσω της παρουσίας (deterrence by presence), μέσω της άμυνας/άρνησης επιτυχίας (deterrence by defense) και μέσω των αντιποίνων/τιμωρίας (deterrence by retaliation), καταδεικνύουν τη σημασία της στρατιωτικής ισχύος. Στην πρώτη περίπτωση, η τοποθέτηση ακόμα και μικρής στρατιωτικής δύναμης σε σημεία ζωτικής σημασίας μπορεί να οδηγήσει σε γενικευμένο πόλεμο, σε περίπτωση που αυτές προσβληθούν από τον εχθρό, κάτι το οποίο δύναται να αποβεί ιδιαίτερα κοστοβόρο για αυτόν, έχοντας να αντιμετωπίσει έναν ισχυρό στρατό (Κολιόπουλος, 2008 : Harvey, 1997, pp. 13-14). Στον δεύτερο και τρίτο τρόπο εφαρμογής, η στρατιωτική ισχύς παίζει επίσης καθοριστικό ρόλο, καθώς στο δεύτερο επιφυλάσσει ισχυρή άμυνα σε όλο το βάθος της επικράτειας, απαγορεύοντας την εκμετάλλευση των πιθανών κερδών, ενώ στο τρίτο, επιφυλάσσει καταστρεπτικό δεύτερο χτύπημα σε οποιοδήποτε σημείο εντός της εχθρικής επικράτειας, που θα παραλύσει τον κρατικό μηχανισμό (αφορά κυρίως πυρηνικές δυνάμεις) (Τσιριγώτης, 2021, pp. 95-98 : Κολιόπουλος, 2008).

Το στρατιωτικό δόγμα ενός κράτους αποτελεί σημαντική παράμετρο της αποτροπής, καθώς μέσω αυτού επιδεικνύονται στον αντίπαλο οι προθέσεις για τον τρόπο χρήσης των χαρακτηριστικών (βεληνεκές, ακτίνα δράσης-επιτήρησης, καταστρεπτικότητα, κ.α.) των οπλικών του συστημάτων και της πολεμικής του μηχανής γενικότερα, προς επίτευξη μιας μακροπρόθεσμης ή βραχυπρόθεσμης-άμεσης στρατιωτικής ισορροπίας ισχύος. Επιλέγοντας μια μακροπρόθεσμη ισορροπία, το κράτος επενδύει περισσότερο στην εγχώρια ανάπτυξη των στρατιωτικών-βιομηχανικών του ικανοτήτων, προκειμένου να επιδοθεί σε ένα πόλεμο φθοράς, ενώ αντίθετα, μια βραχυπρόθεσμη-άμεση ισορροπία, εξυπηρετεί της ανάγκες ενός αστραπιαίου πολέμου με περιορισμένο στόχο. Κατόπιν μελετών, έχει αναδειχθεί μάλιστα ότι μια σχετική υπεροχή στη βραχυπρόθεσμη-άμεση ισορροπία, εξυπηρετεί περισσότερο τις ανάγκες της αποτρεπτικής στρατηγικής και εξασφαλίζει την σταθερότητά της (Τσιριγώτης, 2021, pp. 107-109).

Τέλος η ικανότητα και η θέληση άσκησης της αποτροπής, όπως είδαμε παραπάνω, πλαισιώνεται από μια εξίσου σημαντική προϋπόθεση, την αξιοπιστία (credibility). Για να καταστεί μια αποτρεπτική στρατηγική αξιόπιστη, θα πρέπει με λίγα λόγια να πειστεί ο επιβουλεύας ότι υπάρχουν πραγματικά τα παραπάνω στοιχεία της ικανότητας και της πολιτικής βούλησης. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι στην επιστημονική βιβλιογραφία η αποτροπή αναφέρεται και ως μια μορφή ψυχολογικής – διανοητικής επιρροής στην πολιτικοστρατηγική συμπεριφορά και στον τρόπο λήψης αποφάσεων του εχθρικού κράτους, με σκοπό τη διασφάλιση μη δράσης του (Τσιριγώτης, 2021, pp. 109-111). Πολύ σημαντικό ρόλο σε αυτή την ψυχολογική διάσταση και γενικότερα την αξιοπιστία της αποτροπής, διαδραματίζει και η αποτρεπτική φήμη ενός κράτους. Η παρελθοντική συμπεριφορά ενός κράτους σχετικά με τις πολιτικοστρατηγικές του επιλογές σε παρόμοιες καταστάσεις και πιθανές υποχωρήσεις που προχώρησε, σχετικά με πολιτικές αξιώσεις και στόχους που είχε θέσει, τις οποίες δεν στήριξε μέχρι τέλους, αλλά αντίθετα παραιτήθηκε μπροστά στην κλιμάκωση της έντασης με το εκάστοτε κράτος - επιβουλέα, δημιουργούν ανεπανόρθωτα πλήγματα στην αξιοπιστία του κράτους και στην διαπραγματευτική του φήμη, καθώς σκιαγραφείται ένα αρνητικό προφίλ, το οποίο θα λαμβάνει πάντα υπόψιν ένα δυνητικά επιτιθέμενο κράτος. Η σταθερότητα της αποτροπής στο πέρασμα του χρόνου, πέραν της αξιοπιστίας, εξαρτάται από την αποτελεσματική διαχείριση των κρίσεων προκειμένου να μην καταστούν ανεξέλεγκτες και οδηγήσουν, μη ηθελμένα, σε στρατιωτική σύγκρουση, αλλά και την ικανότητα διατήρησης τέτοιας ισορροπίας η οποία δεν δίνει ποτέ σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα στο εχθρικό κράτος, που θα δημιουργήσει το «παράθυρο ευκαιρίας» για ανάληψη επιθετικών ενεργειών και εκτέλεση του πρώτου πλήγματος. Με λίγα λόγια η αξιοπιστία της αποτροπής απαιτεί την επίδειξη αποφασιστικότητας, παράλληλα με μία σταθερή και άκαμπτη στάση, ενώ η σταθερότητα απαιτεί την εξεύρεση της «χρυσής τομής» μεταξύ υψηλής ετοιμότητας αντίδρασης και μη πρόκλησης του αντιπάλου (Τσιριγώτης, 2021, pp. 120-125).

Ο ανταγωνισμός των κρατών στο διεθνές σύστημα, όπως αναφέραμε και παραπάνω, έχει οδηγήσει στην εμφάνιση διάφορων μορφών αποτροπής, που χαρακτηρίζουν σε πολλές περιπτώσεις τις διακρατικές σχέσεις. Βασική διάκριση αποτελεί η γενική και άμεση αποτροπή, η διαφορά των οποίων έγκειται κυρίως στην χρονική τους εφαρμογή. Ως γενική αποτροπή νοείται η διατήρηση στρατιωτικών δυνάμεων από ένα κράτος προκειμένου να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε απειλή εναντίον των εθνικών του συμφερόντων, χωρίς να έχει εκφράσει όμως την πρόθεση να επιτεθεί άμεσα σε κάποιο άλλο κράτος. Αντίθετα, η άμεση αποτροπή αφορά την κλιμάκωση της έντασης μεταξύ δύο χωρών, όπου το ενδεχόμενο εμπλοκής είναι μεγάλο. Ως παράδειγμα μπορούμε να αναφέρουμε τις Ελληνο-τουρκικές σχέσεις, που χαρακτηρίζονται

από μια μόνιμη γενική αποτροπή η οποία έλαβε τη μορφή άμεσης αποτροπής, κατά τις περιόδους κρίσης (1976, 1987, 1996) (Κολιόπουλος, 2008). Επιμέρους μορφές αποτροπής αποτελούν η Εθνική αποτροπή, που επιτυγχάνεται με αμιγώς εγχώρια μέσα, η Διεθνής αποτροπή, που εφαρμόζεται μέσω τρίτων κρατών (ή συνασπισμό κρατών), καθώς και η προεκτεινόμενη αποτροπή (*extended deterrence*), η οποία αφορά την αποτροπή εχθρικής επίθεσης εναντίων τρίτων κρατών (μοντέλο που εφαρμόζει η Ελλάδα και η Κύπρος εναντίον της Τουρκίας), όπου η αξιοπιστία σε αυτή την μορφή έχει το σημαντικότερο ίσως ρόλο λόγω της γεωγραφικής απόστασης (Κολιόπουλος, 2008). Τέλος ως επιπλέον μορφές αποτροπής εκλαμβάνονται η ενδοπολεμική αποτροπή (*intra-war deterrence*), η οποία έχει στόχο την αποφυγή περαιτέρω κλιμάκωσης μιας ήδη εξελισσόμενης πολεμικής σύγκρουσης και η μίνιμουμ αποτροπή (*minimum deterrence*) ή πεπερασμένη αποτροπή (*finite deterrence*), η λειτουργικότητα της οποίας στηρίζεται στην ανάπτυξη και διατήρηση ενός μικρού πυρηνικού οπλοστασίου, το οποίο στοχεύει στην προσβολή εχθρικών πόλεων (και όχι του αντίπαλου πυρηνικού οπλοστασίου). Η μορφή αυτή βέβαια έχει πεδίο εφαρμογής κυρίως μεταξύ των μικρομεσαίων πυρηνικών δυνάμεων (Γαλλία, Β. Κορέα) (Κολιόπουλος, 2008).

3. Η δημιουργία του δόγματος Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (ΕΑΧ) Ελλάδας - Κύπρου

3.1 Η Τουρκική απειλή

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κατά την περίοδο του Ψυχρού πολέμου και την παγκόσμια σύγκρουση Ανατολής – Δύσης, η Τουρκία εντάχθηκε στους κόλπους του ΝΑΤΟ το 1952, καθώς επικράτησαν μεταπολεμικά στην διεθνή σκηνή παρόμοια στοιχεία με εκείνα της περιόδου του Κριμαϊκού Πολέμου. Η ανάγκη λοιπόν εξισορρόπησης της άμεσης απειλής της Ρωσίας στα βόρεια σύνορά της, την ώθησε να επιλέξει την ένταξη και την συνεργασία με τον ισχυρότερο άξονα ισχύος, προκειμένου να προστατέψει αποτελεσματικά τα σύνορά της (Davutoglu, 2010, pp. 125-126). Είναι γνωστό ότι μετά την υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών το 1920, κατά την οποία η σημερινή Τουρκία είχε διαμοιραστεί σε ζώνες ειδικών συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων, επικράτησε το λεγόμενο «σύνδρομο των Σεβρών», εμποτίζοντας τις τουρκικές ελίτ με τον συνεχή φόβο πιθανής επανάληψης αυτής της κατάστασης στο μέλλον, αν δεν λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα προστασίας των συνόρων και συμφερόντων τους (Συρίγος, 2015).

Λόγω της συγκεκριμένης διπολικής διεθνούς συγκυρίας, η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας όπως και των περισσότερων κρατών, χαρακτηρίστηκε από στασιμότητα και περιορίστηκε σε ένα κλειστό περιφερειακό επίπεδο, σύμφωνα με τους περιορισμούς που επέβαλλαν οι δύο υπερδυνάμεις (ΗΠΑ – ΕΣΣΔ) στην παγκόσμια γεωπολιτική σκακιέρα (Davutoglu, 2010, pp. 127). Συγκεκριμένα κατά την περίοδο αυτή, η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας επικεντρώθηκε κυρίως στα ζητήματα διαφύλαξης του ζωτικού της χώρου σε Αιγαίο και Ανατολική Μεσόγειο, δημιουργώντας αναταράξεις στις σχέσεις της με την Ελλάδα και την Κύπρο (Davutoglu, 2010, pp. 127-128). Ήδη από τη δεκαετία του 1960 αρχίζει να αναδύεται η τουρκική απειλή, η οποία λαμβάνει στρατιωτική μορφή με χρήση βίας εναντίον της Κύπρου, κατά τους βομβαρδισμούς του 1964, αμφισβητώντας την νόμιμη κυβέρνηση της νήσου όπως είχε καθιερωθεί από την Συνθήκη Ζυρίχης – Λονδίνου του 1959. Ενώ αυξανόταν η αντιπαράθεση σχετικά με την Κύπρο τα επόμενα έτη, το 1973 η Τουρκία εγείρει για πρώτη φορά σημαντικές αξιώσεις εναντίον της Ελλάδας, που αφορούσαν συστηματικές διεκδικήσεις για την αποστρατικοποίηση των νήσων του Αιγαίου, τη μη επέκταση της αιγιαλίτιδας ζώνης της Ελλάδας στα 12 ναυτικά μίλια, την αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας πληθώρας νήσων του Αιγαίου, την υφαλοκρηπίδα καθώς και την οριοθέτηση της ΑΟΖ (Ήσυχος και Καλτσώνης, 2020, pp. 61-62). Αποκορύφωμα της απειλής, που θεωρήθηκε από Ελλάδα και Κύπρο ως η έμπρακτη απόδειξη της ύπαρξής της, αποτέλεσε η στρατιωτική εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο ένα χρόνο αργότερα, με τραγική συνέπεια την κατάληψη και κατοχή του βορείου τμήματος της νήσου που καλύπτει περίπου το 38% της επικράτειάς της (Larrabee, 2012, pp. 475). Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι το Αιγαίο αλλά και η θέση της Κύπρου στην Ανατολική Μεσόγειο στο μαλακό υπογάστριο της Τουρκίας, πάντα αποτελούσαν και θα συνεχίσουν να αποτελούν ζητήματα υψηλής προτεραιότητας της εξωτερικής της πολιτικής και της ασφάλειάς της, καθώς αποτελούν κομβικά τμήματα του χερσαίου άξονα Ανατολικής Ευρώπης – Μέσης ανατολής και του θαλάσσιου άξονα Αδριατικής – Ανατολικής Μεσογείου – Περσικού κόλπου (Davutoglu, 2010, pp. 266-274). Η κυριαρχία σε αυτές τις περιοχές ενέχει ισχυρά οικονομικά κίνητρα για την Τουρκία, καθώς το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου της κινείται μέσω της θάλασσας, αλλά παράλληλα και ιστορικά – ιδεολογικά κίνητρα. Είναι διάχυτη η πεποίθηση στις τουρκικές ελίτ ότι η Τουρκική Δημοκρατία αποτελεί απόγονο αλλά

και κληρονόμο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Pax Ottomanica) κάτι το οποίο συνεπάγεται με νομιμοποίηση αλλά και ιστορική υποχρέωση στην διεκδίκηση περιοχών που βρίσκονταν κάποτε στην επικράτειά της, αμφισβητώντας τις διεθνείς συμφωνίες και συνθήκες της Λωζάνης (1923) του Μοντρέ (1936) και του Παρισιού (1947) που καθόρισαν τα σύγχρονα σύνορά της (Kollias, 1996, pp. 218). Οι παραπάνω παράγοντες σε συνδυασμό με την πετρελαϊκή κρίση που ξέσπασε την δεκαετία του 1970, τις ενδείξεις για πιθανά κοιτάσματα πετρελαίου στο Αιγαίο καθώς και την έναρξη των διεθνών συζητήσεων για τη διαμόρφωση του νέου Δικαίου της Θάλασσας, ώθησαν την Τουρκία σε αυτή την επιθετική πολιτική εναντίον Ελλάδας και Κύπρου (Ήσυχος και Καλτσώνης, 2020, pp. 62).

Αναλυτικότερα η Τουρκική απειλή, όπως εκδηλωνόταν εκείνη την εποχή, μπορεί να διακριθεί σε τρεις βασικούς τομείς. Πρώτον η επιθυμία της Άγκυρας για επέκταση, δεύτερον η άσκηση αναγκαστικής διπλωματίας και τρίτον η προσπάθεια ανάδειξης σε περιφερειακή ηγεμονική δύναμη (Chatziantoniou, 2000, pp. 13-14). Όσον αφορά την επέκταση, πρόκειται για πληθώρα ενεργειών που αποδείκνυαν την επιθυμία μεταβολής του status quo στην περιοχή, όπως η προαναφερθείσα εισβολή στην Κύπρο, η αμφισβήτηση του υπάρχοντος καθεστώτος του Αιγαίου με επιθετικές ενέργειες, όπως η περιπτώσεις της κρίσης του 1976, του 1987 και των Ιμίων το 1996, η δημιουργία «γκρίζων ζωνών», καθώς και η ανέγερση ζητήματος τουρκικής μειονότητας στην Δυτική Θράκη. Η αναγκαστική διπλωματία αφορά την συνεχή απειλή χρήσης βίας από την μεριά της Τουρκίας προκειμένου να επιβάλει την θέληση και τις επιδιώξεις της με χαρακτηριστικό παράδειγμα το casus belli (αιτία πολέμου) που επέβαλε στην Ελλάδα σε περίπτωση επέκτασης των χωρικών της υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια. Τέλος οι βλέψεις για ανάδειξη της Τουρκίας σε περιφερειακή υπερδύναμη έγιναν ορατές μέσω της επιρροής που προσπάθησε να ασκήσει στις ασταθείς περιοχές που προέκυψαν μετά την πτώση της ΕΣΣΔ και την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, χωρίς βέβαια ιδιαίτερη επιτυχία. Η προσπάθεια αυτή της κάλυψης των κενών ισχύος και η παράλληλη προσπάθεια ανάδειξής της ως πυλώνα σταθερότητας στα μάτια της Δύσης, προκειμένου να εξασφαλίσει την νομιμοποίηση εμπλοκής και διεκδίκησης, μεγιστοποίησε την ανασφάλεια της Ελλάδας και της Κύπρου (Chatziantoniou, 2000, pp. 13-14).

Παράλληλα βέβαια με όλους τους παραπάνω αναθεωρητικούς πολιτικούς στόχους και προς επίτευξη αυτών, αναπτύχθηκε ραγδαία η στρατιωτική ικανότητα της Τουρκίας μέσω ενός τεράστιου προγράμματος επανεξοπλισμού που στόχευε τόσο στην ποσοτική όσο και στην ποιοτική αναβάθμισή της, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί εξισορροπητικά έναντι ισχυρότερων δυνάμεων και επιθετικά έναντι αδύναμων κρατών (Platias, 2000). Στην κατηγορία των αδύναμων κρατών μπορούσε να ενταχθεί και η Ελλάδα με την Κύπρο καθώς η δυναμική της Τουρκίας στην περιοχή αυξανόταν κατακόρυφα με το πέρασμα των χρόνων, έχοντας ως πιθανό αποτέλεσμα την κατάρρευση της υπάρχουσας ισορροπία δυνάμεων υπέρ της Τουρκίας, δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα ασφαλείας σε Αθήνα και Λευκωσία (Chatziantoniou, 2000, pp. 14-15).

Η Ελλάδα και η Κύπρος είχαν να αντιμετωπίσουν έναν κατά πολύ μεγαλύτερο ποσοτικά στρατό (σχεδόν τετραπλάσιο), ο οποίος αυξανόταν εκθετικά. Συγκεκριμένα ο ενεργός τουρκικός στρατός από 420.000 που αριθμούσε το 1962 έφτασε να αριθμεί 826.000 το 1992 σε αντίθεση με τον ελληνικό στρατό, ο οποίος σε όλο το παραπάνω διάστημα σημείωσε μια αύξηση από 160.000 σε 202.000 (Kollias, 1996, pp. 223). Παράλληλα με αυτό το γεγονός στην Τουρκία, κυρίως από το 1988 και έπειτα, παρατηρείται μία εκτόξευση των στρατιωτικών δαπανών η οποία υποδηλώνει την επιθετική στάση που επιθυμούσε να καλλιεργήσει έναντι

της Ελλάδας και της Κύπρου. Το παραπάνω γεγονός μπορεί εύκολα να φανεί από το ποσοστό (%) του ΑΕΠ που χρησιμοποιήθηκε για στρατιωτικές δαπάνες. Η Τουρκία το 1988 είχε ένα ποσοστό της τάξεως του 2,9% (9,5 δις), αρκετά χαμηλότερο από το αντίστοιχο 4,2% (7,5 δις) της Ελλάδας. Παρ' όλα αυτά όμως μέσα σε πέντε χρόνια (1993) η Τουρκία έφτασε να αγγίζει το 4% (16 δις) ενώ η Ελλάδα έχει υποχωρήσει στο 3,5% (6,8 δις) (Paris and Cambas, 2014).

Η υπόθεση της ύπαρξης μιας ανερχόμενης τουρκικής απειλής ενισχύεται και από το γεγονός ότι δεν δικαιολογείται, από τη στιγμή που είχε εξαλειφθεί ο κίνδυνος της ΕΣΣΔ και οι δύο χώρες (Τουρκία – Ελλάδα) ήταν ουσιαστικά σύμμαχοι στο NATO, αντί να μειώνονται οι εξοπλισμοί και οι στρατιωτικές δαπάνες, η Τουρκία να παρουσιάζει εκθετική αύξηση με ποσοστά μάλιστα που ξεπερνούσαν κατά πολύ τον μέσο όρο του NATO εκείνης της περιόδου (3%) (Paris and Cambas, 2014). Επιπρόσθετα η Τουρκία ήταν ενταγμένη και στο Πρόγραμμα Cascade του NATO, που αφορούσε στην προμήθεια αποθεμάτων στρατιωτικού εξοπλισμού που πλεονάζει (Kollias, 1996, pp. 217).

Στην Κύπρο η τουρκική απειλή περιλάμβανε την μόνιμη εγκατάσταση 33.000 – 36.000 ετοιμοπόλεμων Τούρκων στρατιωτών και 285 αρμάτων μάχης, τοποθετημένων σε επιθετική διάταξη πλησίον της “πράσινης γραμμής”. Πέραν των σταθμευμένων δυνάμεων επί της νήσου η εγγύτητά της με την ηπειρωτική Τουρκία έδινε τη δυνατότητα στα τουρκικά αεροσκάφη, που απογειώνονται από την βάση του Incirlic, να βρίσκονται πάνω από την Κύπρο εντός μόλις λίγων λεπτών, δημιουργώντας έτσι άμεση αεροπορική υπεροχή υπέρ των τουρκικών δυνάμεων. Τα αεροδρόμια Λευκόνικου και Τύμπου έδιναν επίσης τη δυνατότητα προσγείωσης κάθε είδους αεροσκάφους. Τέλος όσον αφορά τις ναυτικές δυνάμεις, η Τουρκία είχε επίσης σαφές πλεονέκτημα με τη δυνατότητα εκτέλεσης αποβατικών επιχειρήσεων από τα λιμάνια της Μερσίνας και της Αλεξανδρέττας, που βρίσκονται σε πολύ κοντινή απόσταση από τη ναυτική βάση της Κερύνειας (Chatziantoniou, 2000, pp. 12).

3.2 Έννοια και περιεχόμενο του δόγματος Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (EAX)

Μέσα σε αυτό το κλίμα της απειλή εξ ανατολών, η Ελλάδα προσάρμοσε την εθνική της στρατηγική αναδεικνύοντας την Τουρκία ως την βασική εξωτερική απειλή για τα συμφέροντά της. Ήδη από το 1985, η Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική προσανατολίστηκε εναντίον της αναθεωρητικής Τουρκίας, με τις ελληνικές κυβερνήσεις να επενδύουν κατά κανόνα στην άμυνα (Chatziantoniou, 2000, pp. 13 : Platiatis, 2000). Η Κύπρος μετά την εισβολή του 1974, βίωνε μια διαρκή τουρκική απειλή που προερχόταν κυρίως από την κατοχή του βορείου τμήματός της και την εκεί παρουσία ισχυρών τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων, καθώς και την χρησιμοποίηση αυτών, σε διπλωματικό επίπεδο, για την αποτροπή εξεύρεσης μίας δίκαιης λύσης και ανάπτυξης ικανών στρατιωτικών δυνατοτήτων από την Κυπριακή Δημοκρατία, τηρώντας έτσι ουσιαστικά την νόμιμη κυβέρνηση της νήσου σε μια διαρκή ομηρία (Chatziantoniou, 2000, pp. 12).

Με την λήξη του Ψυχρού Πολέμου και την αυξημένη ρευστότητα που επικράτησε στη Διεθνή κοινότητα λόγω των σημαντικών αλλαγών στην κατανομή ισχύος και τα κενών που άφησε η πρόωγη ΕΣΣΔ, δημιουργήθηκαν νέες ευκαιρίες προώθησης των περιφερειακών συμφερόντων των κρατών καθώς και δυνατότητες αύξησης της επιρροής τους στις υπόψη περιφέρειες. Αυτή την νέα πραγματικότητα αντιλήφθηκε η Ελληνική κυβέρνηση του Α. Παπανδρέου σχεδιάζοντας μία νέα Εθνική Στρατηγική που θα αποκαθιστούσε τις παραδοσιακές σχέσεις του Ελληνισμού με την Βαλκανική ενδοχώρα, τις χώρες του Εύξεινου Πόντου και της Αν. Μεσογείου και θα προωθούσε την ένταξη της Ελλάδας και της Κύπρου σε ένα ευρωπαϊκό

σχέδιο ολοκλήρωσης στην νοτιοανατολική Ευρώπη (Χρήστου, 2024). Οραματίστηκε ουσιαστικά την μετατροπή του άξονα Ελλάδας – Κύπρου ως το νοτιοανατολικό άκρο του ανερχόμενου Ευρωπαϊκού οράματος, αξιώνοντας να παίξει κομβικό ρόλο στις εμπορικές και οικονομικές συνδιαλλαγές της νέας Ευρώπης με τον υπόλοιπο κόσμο (Αρσένης, 2004, pp.19-23).

Η υλοποίηση αυτής της στρατηγικής επικεντρώθηκε σε έξι βασικούς άξονες. Πρώτο βασικό άξονα αποτελούσε ο σαφής προσανατολισμός του Ελληνισμού προς την Ευρώπη, δεύτερον η επιθετική οικονομική πολιτική της Ελλάδας και τη Κύπρου, τρίτον η πολυδιάστατη συνεργασία στα Βαλκάνια, τις χώρες του Εύξεινου Πόντου της Αν. Μεσογείου και της Αφρικής, στον οικονομικό, πολιτικό και πολιτιστικό τομέα, τέταρτον η οικονομική συνεργασία με την Ρωσία, πέμπτο η συμμετοχή σε προγράμματα ανάπτυξης ενεργειακών κόμβων και έκτο η δημιουργία μιας Αμυντικής πολιτικής που να καλύπτει των ενιαίο χώρο του Ελληνισμού και η ανάπτυξη δικτύων αμυντικής συνεργασίας στην ευρύτερη περιοχή (Χρήστου, 2024).

Τα ζωτικά συμφέροντα της Ελλάδας δεν περιορίζονται στα στενά όρια των συνόρων της, όπως φαίνεται ξεκάθαρα στη παραπάνω εθνική στρατηγική, αλλά αντίθετα περιλαμβάνουν ως αναπόσπαστο κομμάτι τον κυπριακό ελληνισμό. Η Ελλάδα χωρίς την Κύπρο είναι ακρωτηριασμένη, αλλά παράλληλα και η Κύπρος είναι αδύνατο να επιβιώσει χωρίς την λειτουργική και πολυδιάστατη σύνδεση με την Ελλάδα. Πάνω σε αυτή την αντίληψη, την αυξανόμενη τουρκική απειλή και την ευκαιρία που προσέφερε η αποσταθεροποίηση της ευρύτερης περιοχής, η Ελλάδα προχώρησε στην ένταξη της Κύπρου στον αμυντικό της σχεδιασμό προκειμένου να ασφαλίσει και στρατιωτικά τον ζωτικό χώρο του Ελληνισμού, όπως καθορίστηκε στη νέα Εθνική Στρατηγική. Το νέο αυτό αμυντικό δόγμα έγινε γνωστό ως δόγμα Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (ΕΑΧ) Ελλάδας – Κύπρου (ποιο συγκεκριμένα Θράκη – Αιγαίο – Κύπρος (Αρσένης, 2004, pp. 26-27, 42).

Η έναρξη ισχύος του νέου δόγματος τοποθετείται την 16^η Νοεμβρίου 1993, όπου ο τότε πρόεδρος της Κύπρου Γλαύκος Κληρίδης κατόπιν συνάντησης με τον Έλληνα ομόλογό του Ανδρέα Παπανδρέου, προχώρησαν σε κοινές δηλώσεις που αποτύπωναν τις προθέσεις των δύο χωρών για συνεργασία στα πλαίσια του νέου δόγματος, αφήνοντας πίσω το μέχρι πρότινος ισχύον δόγμα «η Κύπρος αποφασίζει και η Ελλάδα συμπαρίσταται» (Χρήστου, 2024). Ο βασικός σκοπός του ΕΑΧ ήταν η σαφής έκφραση της Ελλάδας προς την Τουρκία ότι οποιαδήποτε περαιτέρω προώθηση των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο θα αποτελούσε αιτία πολέμου (*casus belli*) καθώς και ότι ο αμυντικός χώρος που ξεκινάει από τον Έβρο διέρχεται από το Αιγαίο και καταλήγει στην Κύπρο, είναι ενιαίος. Η απόφαση άλλωστε δύο κρατών, που είναι μέλη του ΟΗΕ, να συνεργαστούν στρατιωτικά για την αντιμετώπιση μιας κοινής απειλής ήταν σύμφωνη με τον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ και το Διεθνές Δίκαιο (Χρήστου, 2024).

Οι κυβερνήσεις των δύο κρατών ξεκαθάρισαν επίσης ότι το δόγμα ΕΑΧ δεν αποκλίνει από την διαχρονική θέση της Κυπριακής κυβέρνησης για ειρηνική επίλυση του Κυπριακού ζητήματος, καθώς έχει καθαρά αμυντικό χαρακτήρα, που στοχεύει στην αποτροπή υλοποίησης των τουρκικών απειλών στηριζόμενο σε δύο βασικές στρατηγικές, την ασύμμετρη και την εκτεταμένη αποτροπή. Σύμφωνα με τις δύο αυτές στρατηγικές η μεταφορά του πολέμου από το θέατρο επιχειρήσεων της Κύπρου στην Ελλάδα μέσω του δόγματος ΕΑΧ θα έθετε πολλά περισσότερα προβλήματα προς επίλυση στην Τουρκία εκτός από το καθαρά στρατιωτικό κομμάτι της εισβολής (διεθνείς αντιδράσεις, εμπλοκή τρίτων κρατών, ‘ευέλικτη ανταπόδοση’ από την Ελλάδα, κ.τ.λ.) τα οποία σε συνδυασμό με μια αξιόμαχη στρατιωτική δύναμη

αντίστασης στην Κύπρο (Εθνική Φρουρά) θα μπορούσαν να έχουν ισχυρή επίδραση στην θέληση για χρήση βίας από τον επιτιθέμενο (Chatziantoniou, 2000, pp. 16).

Όπως είδαμε και παραπάνω, το δόγμα EAX αποτέλεσε ένα επιμέρους τμήμα ενός μεγαλύτερου στρατηγικού σχεδιασμού που είχε ως τελικό στόχο την δίκαιη επίλυση του κυπριακού με επιμέρους στόχους την διασφάλιση των μέχρι τότε κεκτημένων στην Κύπρο, την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, την εξεύρεση λύσης που να την διέπουν οι αρχές του ΟΗΕ και του Διεθνούς Δικαίου, την αποχώρηση των τουρκικών κατοχικών στρατευμάτων από τη νήσο και τον σταδιακό αφοπλισμό και πλήρη αποστρατικοποίηση του νησιού με παροχή διεθνών εγγυήσεων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα που αποδεικνύει ότι η στρατικοποίηση του νησιού δεν ήταν αυτοσκοπός ήταν η δήλωση από πλευράς Ελλάδας και Κύπρου ότι το δόγμα θα αναστελλόταν σε δύο περιπτώσεις, είτε αν βρισκόταν λύση στο κυπριακό είτε αν πραγματοποιούνταν πλήρης αποστρατικοποίηση της νήσου (περιλαμβανομένων των τουρκικών κατοχικών δυνάμεων) (Chatziantoniou, 2000, pp. 16-17).

Η υλοποίηση του δόγματος ξεκίνησε με αξιοσημείωτη ταχύτητα ενεργώντας σε δύο βασικούς άξονες, πρώτον την κατασκευή αεροπορικής βάσης στην Πάφο και ναυτικής βάσης στην Λεμεσό, κάτι το οποίο θα επέτρεπε την μεταστάθμευση και ανεφοδιασμό ελληνικών ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων (Chatziantoniou, 2000, pp. 16). Είναι γνωστό ότι η Κύπρος δεν διέθετε καθόλου αεροπορικές – ναυτικές δυνάμεις κάτι το οποίο αποτελούσε το μεγαλύτερο μειονέκτημα της άμυνά της, αφήνοντάς την εκτεθειμένη σε οποιαδήποτε εχθρική ενέργεια από αέρα και θάλασσα. Παράλληλα ξεκίνησε ένα μεγάλο πρόγραμμα εκσυγχρονισμού και εξοπλισμού της Εθνικής Φρουράς ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 80, λόγω της άνθισης της κυπριακής οικονομίας (προμήθεια ρωσικών αρμάτων T-80, αντιαεροπορικών πυραύλων για την αεράμυνα). Κατά δεύτερον, δημιουργήθηκαν μικτά στρατιωτικά επιτελεία για τον συντονισμό των σχεδίων άμυνας εκτελώντας μάλιστα ετήσιες κοινές στρατιωτικές ασκήσεις «ΤΟΞΟΘΗΣ» και «ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ». Στη άσκηση που πραγματοποιήθηκε το 1995 για πρώτη φορά ελληνικά μαχητικά αεροσκάφη προσγειώθηκαν στο αεροδρόμιο της Πάφου όπου και επιθεωρήθηκαν από τον Πρόεδρο της Κύπρου, Γλαύκο Κληρίδη. Οι παραπάνω ασκήσεις, εκτός από τα στρατιωτικά οφέλη δημιουργούσαν και ένα κλίμα ενθουσιασμού και ασφάλειας στον κυπριακό λαό, δηλώνοντας έμπρακτα ότι η Ελλάδα είναι παρούσα, απαλύνοντας τις ανοιχτές πληγές του 74 που στιγματίσαν τις σχέσεις των δύο χωρών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ένθερμης υποστήριξης του δόγματος EAX από τον κυπριακό λαό αποτελεί μια δημοσκοπήση που διενεργήθηκε το 1997 στην Κύπρο κατά την οποία ένα ποσοστό της τάξεως του 88% των πολιτών υποστήριζε το δόγμα EAX, λόγω κυρίως της άμεσης και έμπρακτης εφαρμογής του (Χρήστου, 2024).

Κομβικό σημείο για το δόγματος EAX αποτέλεσε η αγορά του αντιαεροπορικού συστήματος S-300 από την Ρωσία το 1997 και η πρόθεση τοποθέτησής του στην Κύπρο προκειμένου να ασφαλίσει τον ουρανό της νήσου. Συγκεκριμένα το A/A σύστημα S-300 PMU-1TMD ήταν ένας εκτοξευτής πυραύλων εδάφους – αέρος και κατασκευάστηκε για προστασία εγκαταστάσεων ζωτικής σημασίας και αντιμετώπιση μαζικών αεροπορικών επιδρομών (Chatziantoniou, 2000, pp. 18 : Πάγκαλος, 2020). Είχε την δυνατότητα, μέσω ενός ραντάρ που διέθετε, να εντοπίζει μέχρι και 100 διαφορετικά εχθρικά αεροσκάφη και να εγκλωβίζει 12, εντός μιας ακτίνας 300 χιλιομέτρων, ενώ η ακτίνα δράσης των πυραύλων έφτανε τα 150 χιλιόμετρα (Συρίγος, 2015). Οι μεγάλες αυτές δυνατότητες του συστήματος, που ουσιαστικά εντασσόταν στα στρατηγικά όπλα που μπορούσαν να καθορίσουν την έκβαση ενός πιθανού πολέμου και η πρόθεση τοποθέτησής του στην Κύπρο, δημιούργησαν έντονες αντιδράσεις από

την πλευρά της Τουρκίας η οποία απείλησε μέχρι και με βομβαρδισμό του συστήματος σε περίπτωση ανάπτυξής του στη νήσο. Η Τουρκία εξέλαβε αυτή την κίνηση ως την έμπρακτη εφαρμογή του δόγματος ΕΑΧ και θεώρησε ότι μια τέτοια κίνηση θα ανέτρεπε σε μεγάλο βαθμό την συντριπτική υπεροχή ισχύος που διατηρούσε μέχρι τότε στην Κύπρο. Εκτός όμως από την τουρκική αντίδραση και η πλειοψηφία της διεθνούς κοινότητας ήταν αρνητική σε αυτή την κίνηση, καθώς η τεράστια ακτίνα του ραντάρ που διέθετε μπορούσε να ελέγχει όλες τις κινήσεις αεροσκαφών που κινούνταν στην ευρύτερη περιοχή της Αν. Μεσογείου (Συρίγος, 2015). Ήταν για πρώτη φορά που το δόγμα ΕΑΧ και οι κυβερνήσεις Ελλάδας – Κύπρου θα έπρεπε να αποδείξουν πόσο αποφασισμένοι και έτοιμοι είναι να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους. Τελικά το 1998, λόγω κυρίως εξωτερικών πιέσεων, το Α/Α σύστημα εγκαταστάθηκε στην ανατολική Κρήτη, επιφέροντας έτσι ένα ισχυρό πλήγμα στην αξιοπιστία της Ελλάδας και κατ' επέκταση του δόγματος ΕΑΧ.

3.3 Ο ρόλος των ενδιαφερομένων κρατών (stakeholders)

Η Ελλάδα και η Κύπρος καθώς και ο ευρύτερος χώρος του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου πάντα αποτελούσε σημαντικό πεδίο ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων και δεν θα μπορούσε να ξεφύγει ποτέ από τα παιχνίδια εξουσίας του παρελθόντος, για αυτό και δεν πρέπει να εξετάζεται μόνο με βάση την περιφερειακή ολοκλήρωση. Ιδιαίτερα για τις ΗΠΑ, την Ρωσία και την Μ. Βρετανία οι ελληνοτουρκικές διαμάχες στο Αιγαίο καθώς και το κυπριακό ζήτημα αποτέλεσαν μέρος αυτού του ανταγωνισμού, μέσω του οποίου αυτές οι εξωτερικές δυνάμεις προσπάθησαν να αυξήσουν την επιρροή τους και να προωθήσουν τα συμφέροντά τους τόσο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου όσο και κατά την μετέπειτα ευμετάβλητη και ρευστή διεθνή πραγματικότητα.

3.3.1 Οι ΗΠΑ

Η Τουρκία θεωρείται από την Δύση ως σημαντικός στρατηγικός εταίρος. Για το NATO αποτελεί μια σημαντική διέξοδο στην στρατηγική περιοχή της Ευρασίας και για την ΕΕ σημαντικός εμπορικός και ενεργειακός κόμβος (Mallinson, Kanevskiy & Petasis, 2020, pp. 326). Κατά την περίοδο του Ψυχρού πολέμου ο ανταγωνισμός του NATO με τις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας κατέστησαν την Τουρκία την Ελλάδα αλλά και την Κύπρο σημαντικά «φυλάκια» κατά της επέκτασης της επιρροής της ΕΣΣΔ. Η Κύπρος ουσιαστικά μέσω των βρετανικών βάσεων αποτελούσε ιδιοκτησία του NATO και κατ' επέκταση των ΗΠΑ, συνεπώς η διατήρηση αυτών των βάσεων ήταν ζωτικής σημασίας για τον έλεγχο του στρατηγικού χώρου της Μέσης Ανατολής. Όπως χαρακτηριστικά επισήμανε ο Κίσινγκερ: η Κύπρος είναι μέρος της παγκόσμιας σκακιέρας, ένα κομμάτι ακίνητης περιουσίας και σημαντικό στην αραβο-ισραηλινή διαμάχη (Mallinson, Kanevskiy & Petasis, 2020, pp. 321, 325). Η σταθερότητα έτσι της περιοχής αποτελούσε προϋπόθεση για την σταθερότητα και συνοχή της νοτιοανατολικής πτέρυγας του NATO.

Χαρακτηριστικές ήταν οι επεμβάσεις για αποκλιμάκωση των εντάσεων, όπως η επιστολή Τζόνσον προς την τουρκική κυβέρνηση κατά τα γεγονότα του 1963-64 στην Κύπρο, οι αυστηρές προειδοποιήσεις προς την Ελλάδα για διακοπή της οικονομικής βοήθειας σε περίπτωση στρατιωτικής επίθεσης κατά της Τουρκίας, καθώς και το εμπάργκο όπλων που επιβλήθηκε στην Κύπρο (Larrabee, 2012, pp. 472). Η εισβολή στην Κύπρο το 1974 από τις τουρκικές δυνάμεις φαίνεται να αποτελούσε επίσης μέρος της στρατηγικής των ΗΠΑ, καθώς η εγκατάσταση αυτών των δυνάμεων θα προωθούσε περαιτέρω την αβεβαιότητα και το διχαστικό κλίμα που επικρατούσε στην Κύπρο, αποφεύγοντας έτσι τη δημιουργία ενός ενιαίου

ανεξάρτητου και ισχυρού κυπριακού κράτους που θα απειλούσε την ύπαρξη των βρετανικών βάσεων και θα έδινε τον απαραίτητο χώρο στην ΕΣΣΔ να μετατρέψει την νήσο σε δορυφόρο της. Είναι γνωστό άλλωστε ότι η Ρωσία στήριζε τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι μέχρι και σήμερα το κυπριακό ζήτημα παραμένει άλυτο, παρά τις καταδικαστικές αποφάσεις του ΣΑ του ΟΗΕ και την απαίτηση αποχώρησης των κατοχικών στρατευμάτων από την Κύπρο. Ακόμα και το σχέδιο Ανάν, που θεωρήθηκε αγγλοαμερικανικής εμπνεύσεως, ήταν ταπεινωτικό για τους Ελληνοκύπριους εξυπηρετώντας σαφώς τα συμφέροντά των ΗΠΑ (τελικά δεν εφαρμόστηκε λόγω της απόρριψής του από τον Τουρκοκύπριο ηγέτη P. Ντενκτάς ο οποίος ακολουθούσε διπλωματικά τις εντολές του τουρκικού κράτους). Απέναντι στο δόγμα ΕΑΧ που αναπτύχθηκε κατά την δεκαετία του 90 μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου υιοθετήθηκε επίσης αρνητική στάση εκ μέρους των ΗΠΑ λόγω κυρίως της αύξησης του ανταγωνισμού στην περιοχή που θα δημιουργούσε περαιτέρω προβλήματα στις εύθραυστες ισορροπίες μεταξύ δυο σημαντικών συμμάχων του NATO, της Ελλάδας και της Τουρκίας (Chatziantoniou, 2000, pp. 22-25).

Αποκορύφωμα των αντιδράσεων αποτέλεσε η περίοδος της κρίσης των πυραύλων S-300, κατά την οποία οι ΗΠΑ πρότειναν μια σειρά από εναλλακτικές λύσεις προκειμένου να αποφευχθεί η εγκατάσταση του ρωσικού συστήματος στην Κύπρο, όπως το moratorium υπερπτήσεων αεροσκαφών από κοινού Ελλάδας και Τουρκίας πάνω από τη νήσο, την αποθήκευση του συστήματος σε περιοχή εκτός της Κυπριακής επικράτειας ή την προμήθεια πυραύλων μικρότερου βεληνεκούς. Πρέπει να σημειωθεί βέβαια ότι και στις κατά καιρούς έντονες αντιδράσεις της Τουρκίας, απειλώντας με χρήση στρατιωτικής βίας, γίνονταν από τις ΗΠΑ οξύτατες συστάσεις για την μη υλοποίησή των απειλών. Τελικά υποχρεώνοντας την αδύναμη πλευρά της διαμάχης (Ελλάδα – Κύπρος) σε υποχώρηση, ανακοινώθηκε την 29^η Δεκεμβρίου 1998 (κατόπιν μυστικής συμφωνίας ΗΠΑ – Ελλάδας) η εγκατάσταση του αντιαεροπορικού συστήματος S-300 στην ανατολική Κρήτη (Συρίγος, 2015).

3.3.2 Η Ρωσία

Η Ρωσία ήδη από την περίοδο του Ψυχρού πολέμου είχε εφαρμόσει την στρατηγική της σχετικά με το ζήτημα της Κύπρου, σύμφωνα με την οποία δεν επιθυμούσε μια ένωση της Κύπρου με την μία ή την άλλη πλευρά (Ελλάδα – Τουρκία), καθώς το θεωρούσε ως ενδυνάμωση του NATO στην περιοχή, κάτι το οποίο ήθελε να αποφύγει (Mallinson, Kanevskiy & Petasis, 2020, pp. 314). Σε αυτό το πλαίσιο περιλαμβάνονταν και οι απειλές για στρατιωτική δράση εναντίον της Τουρκίας, σε περίπτωση προσπάθειας στρατιωτικής εισβολής στη Κύπρο το 1964. Επίσης από το 1970 η ΕΣΣΔ φοβόταν για πιθανό ελληνικό πραξικόπημα στην Κύπρο κάτι το οποίο θα οδηγούσε σε ένωση με την Ελλάδα (Ενωσις) ή ακόμα χειρότερα διπλή ένωση, με επακόλουθη πλήρη αποδυνάμωση του κομμουνιστικού κόμματος της Κύπρου ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζομένου Λαού) και de facto ένταξη του νησιού στο NATO. Επομένως, μία ενιαία και ανεξάρτητη Κύπρος δεν θα αποτελούσε γεωπολιτική απειλή για την Ρωσία (Mallinson, Kanevskiy & Petasis, 2020, pp. 314-315).

Παρ' όλα αυτά η Ρωσία, λόγω της έντονης οικονομικής - εμπορικής συνεργασίας και συνεργασίας σε θέματα υποδομών που είχε αναπτύξει με την Τουρκία ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1960, δεν ήθελε να έρθει σε ρήξη με την τελευταία, προχωρώντας έτσι σε μία πιο προσεκτική πολιτική έκφραση σχετικά με το κυπριακό ζήτημα, τονίζοντας τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων (Mallinson, Kanevskiy & Petasis, 2020, pp. 313). Προσπαθούσε δηλαδή να αποφύγει μία άμεση λύση στο Κυπριακό, κάτι το οποίο θα είχε πιθανόν αρνητικές συνέπειες

για τα συμφέροντά της σε Μεσόγειο και Μέση Ανατολή. Επιδίωκε ουσιαστικά μια τυπικά ανεξάρτητη και εσωτερικά διχασμένη Κύπρο.

Με την εισβολή του 1974 στην Κύπρο είναι αξιοσημείωτη η μη αντίδραση της Ρωσίας (η οποία όπως είπαμε ήταν αντίθετη σε ένωση ή εισβολή) καθώς πιθανόν έλαβε διαβεβαιώσεις από τον Κίσινγκερ ότι η Τουρκία θα αποκαταστήσει την συνταγματικότητα και μετά θα αποχωρήσει. Αυτό φυσικά δεν έγινε, και μελλοντικές προσπάθειες της Ρωσίας για αποχώρηση των ξένων δυνάμεων από το νησί έπεσαν στο κενό.

Η προσέγγιση της Ρωσίας από την Ελλάδα στα πλαίσια της νέας Εθνικής Στρατηγικής αλλά και το εμπάργκο αμερικανικών όπλων που είχε επιβληθεί στην Κύπρο ήδη από το 1987, οδήγησαν στην επιλογή του ρωσικού συστήματος S-300 για την αεράμυνα της Κύπρου, ως επιστέγασμα του δόγματος EAX που αναπτύχθηκε μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου. Ήταν φυσικό λοιπόν η Ρωσία να στηρίζει τις αποφάσεις που λαμβάνονταν στα πλαίσια του δόγματος EAX, λόγω της προσπάθειάς της να γίνει ποιο ανταγωνιστική σε σχέση με τις ΗΠΑ στην παγκόσμια αγορά στρατιωτικών εξοπλισμών (Chatziantoniou, 2000, pp. 25-26). Επίσης αποτέλεσε μια μοναδική ευκαιρία για την Ρωσία να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή της Αν. Μεσογείου, ειδικά μετά την αντικατάσταση από την Αίγυπτο της προμήθειας ρωσικών στρατιωτικών εξοπλισμών με αντίστοιχους αμερικανικούς. Ήταν σαφές ότι το ραντάρ που διέθετε το αντιαεροπορικό σύστημα S-300 θα μπορούσε να μεταφέρει μια καθαρή εικόνα των στρατιωτικών (αεροναυτικών) δραστηριοτήτων στην ευρύτερη περιοχή μέσω των ρωσικών δορυφόρων που βρίσκονταν πάνω από την Μεσόγειο, τουλάχιστον για το διάστημα κατά το οποίο Ρώσοι θα εκπαίδευαν τους νέους κύπριους χειριστές του συστήματος όπως προβλεπόταν στη συμφωνία (Συρίγος, 2015). Τελικά η ακύρωση εγκατάστασης του αντιαεροπορικού συστήματος στην Κύπρο και ουσιαστικά η εξάρθρωση του δόγματος EAX ανέτρεψε τις ρωσικές φιλοδοξίες για δυναμική επάνοδο στην Ανατολική Μεσόγειο.

3.3.3 Η Μεγάλη Βρετανία

Η Μ. Βρετανία αποτελούσε από την ανεξαρτητοποίηση της Κύπρου το 1960, μία από τις τρεις εγγυήτριες δυνάμεις της νεοσύστατης Κυπριακής Δημοκρατίας (μαζί με Ελλάδα και Τουρκία) διατηρώντας παράλληλα και στρατιωτικές βάσεις στις περιοχές της Δεκέλειας και του Ακρωτηρίου, που αποτελούν περίπου το 3% της εδαφικής της επικράτειας (Mallinson, Kanevskiy & Petasis, 2020, pp. 311). Η διατήρηση αυτών των βάσεων, παρά το κύμα αποαποικιοποίησης και αυτοδιάθεσης των λαών που επικράτησε μεταπολεμικά στην παγκόσμια σκηνή, αποδεικνύει την στρατηγική σημασία αυτών για τα συμφέροντα της Μ. Βρετανίας. Οι βάσεις αυτές έδιναν τη δυνατότητα εκτέλεσης αεροναυτικών επιχειρήσεων αλλά και ηλεκτρονικής παρακολούθησης, μέσω εγκατεστημένων σταθμών ραντάρ, του στρατηγικού χώρου της Αν. Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής (Mallinson, Kanevskiy & Petasis, 2020, pp. 311).

Η στάση της Μ. Βρετανίας σε σχέση με το Κυπριακό ευθυγραμμίστηκε με αυτή των ΗΠΑ και του NATO (ως μέλος της συμμαχίας) επιδιώκοντας να διατηρήσει ουσιαστικά την σταθερότητα στην περιοχή προκειμένου να μην απειληθούν οι ζωτικής σημασίας στρατιωτικές βάσεις, τις οποίες είχε ανάγκη και το NATO. Ιδιωτικά μάλιστα πίεζαν για ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα πιο ισχυρό μέτωπο απέναντι στη σοβιετική απειλή. Η προσπάθεια διευθέτησης του ζητήματος της Κύπρου ξεκίνησε ήδη από την δεκαετία του 60 και συγκεκριμένα μετά την κρίση του 1963-64, όπου η Μ. Βρετανία άρχισε να νιώθει την αναδυόμενη απειλή που δημιουργούνταν από τις προστριβές ελληνοκυπρίων και

τουρκοκυπρίων η οποία θα μπορούσε να θέσει μελλοντικά υπό αμφισβήτηση την νομιμότητα και κατ' επέκταση την ύπαρξη των βάσεων που διατηρούσε στη νήσο (Chatziantoniou, 2000, pp. 44-46). Το 1967 πρότειναν (σε συνεργασία με τις ΗΠΑ) στον Μακάριο ένα σχέδιο διαχωρισμού και διπλής ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα και την Τουρκία αντίστοιχα. Το παραπάνω σχέδιο απορρίφθηκε από τον Μακάριο οδηγώντας στη συνέχεια στα γνωστά γεγονότα της Κοφίνου που είχαν ως αποτέλεσμα την αποχώρηση της Ελληνικής Μεραρχίας και του ίδιου του Γρίβα Διγενή από την Κύπρο. Η εισβολή το 1974 φαίνεται επίσης να έγινε με την συγκατάθεση της Βρετανικής Κυβέρνησης σε συνεργασία με τις ΗΠΑ και σε απόλυτη αρμονία με τους στρατηγικούς σχεδιασμούς και τους στόχους του NATO.

Σε αυτό το πλαίσιο κινήθηκαν και τα επόμενα χρόνια όπως και κατά την ανάπτυξη του δόγματος EAX όπου τήρησαν μία αρνητική στάση. Το δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας – Κύπρου θεωρήθηκε ότι επιδείωνε την κατάσταση ανεβάζοντας την ένταση στην περιοχή, σε μια περίοδο όπου γινόντουσαν αγωνιώδεις προσπάθειες επίλυσης του Κυπριακού που αποτελούσε προϋπόθεση για την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της αρνητικής στάσης της Βρετανίας κατά την κρίση των πυραύλων S-300, που αποτέλεσε το αποκορύφωμα της πραγμάτωσης του δόγματος EAX, όπως αποτυπώθηκαν από τις δηλώσεις του Βρετανικού ΥΠΕΞ που χαρακτήριζε την τοποθέτηση των S-300 ως «ένα μεγάλο βήμα προς λάθος κατεύθυνση» καθώς και τις δηλώσεις του τότε Βρετανού ΥΕΘΑ Robertson ο οποίος ανέφερε ότι «οι S-300 δεν προσφέρουν τίποτα στην άμυνα της Κύπρου, αλλά αντίθετα προσθέτουν περαιτέρω ένταση στην περιοχή» (Chatziantoniou, 2000, pp. 27-28).

3.4 Η κατάρρευση του δόγματος EAX

Οι περισσότεροι διεθνείς δρώντες χαρακτήρισαν το νέο δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου που αναπτύχθηκε μεταξύ της Ελλάδας και της Κύπρου ως ένα «χάρτινο τίγρη» παρά ως έναν σοβαρό και αξιόπιστο αμυντικό μηχανισμό, και όπως είδαμε τηρήθηκε γενικά μια αρνητική στάση απέναντί του (Mallinson, Kanevskiy & Petasis, 2020, pp. 321). Η αδυναμία από πλευράς Ελλάδας και Κύπρου να αποκωδικοποιήσουν και να ερμηνεύσουν ορθά την διεθνή συγκυρία εκείνης της περιόδου στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου και της Αν. Μεσογείου, καθώς και η μη προετοιμασία των διπλωματικών κινήσεων που θα ακολουθούνταν για την αντιμετώπιση των αντιδράσεων που θα προκαλούσε η ανακήρυξη του νέου αυτού δόγματος, οδήγησαν στο τέλος της κρίσης των πυραύλων S-300, που αποτέλεσε ουσιαστικά την εξάρθρωση του δόγματος EAX.

Η Ελλάδα και η Κύπρος μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και την λήξη του Ψυχρού Πολέμου έχασαν ως ένα βαθμό τη στρατηγική στρατιωτική τους σημασία, παραμένοντας όμως στο δυτικό στρατόπεδο (Platias, 2000). Η νέα εποχή του άναρχου διεθνούς περιβάλλοντος που προσέφερε περισσότερες ευκαιρίες διπλωματικών ελιγμών, αύξησε τον ανταγωνισμό ισχύος σε παγκόσμιο αλλά και περιφερειακό επίπεδο, φέρνοντας στην επιφάνεια παλιές διαφωνίες και διαμάχες μεταξύ των κρατών.

Το δόγμα EAX ως επιστέγασμα της νέας Εθνικής Στρατηγικής του Ελληνισμού (Ελλάδας – Κύπρου) που αποσκοπούσε στη δημιουργία ενός νέου δυναμικού ρόλου των δύο χωρών στην ευρύτερη περιοχή του Αιγαίου και της Αν. Μεσογείου, έπρεπε να αντιμετωπίσει και να αποτρέψει τον τουρκικό επεκτατισμό. Η αποτροπή όμως απαιτούσε την κατάλληλη αξιοπιστία προκειμένου να καταστεί αποτελεσματική και λειτουργική (Platias, 2000). Έπρεπε δηλαδή με λίγα λόγια η Ελλάδα και η Κύπρος να αποδείξουν στην Τουρκία αλλά και τους συμμάχους

τους σε Ευρώπη και NATO ότι ήταν διατεθειμένοι να χρησιμοποιήσουν στρατιωτική βία σε περίπτωση που παραβιάζονταν τα ζωτικά τους συμφέροντα. Παρ' όλα αυτά πρώτα στην κρίση των Ιμίων το 1996 και στη συνέχεια κατά την κρίση των πυραύλων S-300, την περίοδο 1997-98, ο άξονας Αθήνας – Λευκωσίας δέχθηκε ισχυρά πλήγματα στην αξιοπιστία του σχετικά με την πραγματική βούληση για χρήση βίας απέναντι στην τουρκική απειλή.

Αντίθετα η Τουρκία με την ραγδαία αύξηση της στρατιωτικής της ισχύος και την αμετακίνητη θέση και πυγμή που επέδειξε κατά την εξέλιξη των κρίσεων, πέτυχε πολύ σημαντικές διπλωματικές νίκες εναντίον του δόγματος EAX καταφέροντας ουσιαστικά να το εξουδετερώσει. Η Τουρκία συνειδητοποίησε ότι η πολιτική της κλιμακούμενης έντασης είναι πολύ αποτελεσματική απέναντι σε ένα αντίπαλο ο οποίος είναι διατεθειμένος να προβεί εύκολα σε υποχωρήσεις, όταν υπάρξει πολεμική απειλή (Συρίγος, 2015).

Εκτός όμως από το στρατιωτικό κομμάτι η Τουρκία φαίνεται να ευθυγραμμίστηκε και πολιτικά με την στρατηγική ισορροπία που επιθυμούσαν να επιβάλλουν οι μεγάλες δυνάμεις στην ευρύτερη περιοχή (Platias, 2000). Όπως είδαμε και παραπάνω οι εμπλεκόμενες μεγάλες δυνάμεις επιθυμούσαν τη σταθερότητα στην περιοχή αφενός για την προστασία της συνοχής της νοτιοανατολικής πτέρυγας του NATO και αφετέρου για την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, που θα οδηγούσε την νέα Ευρώπη στη στρατηγική διέξοδο της Αν. Μεσογείου. Η στρατικοποίηση έτσι της κατάστασης από την πλευρά της Ελλάδας και της Κύπρου αποτέλεσε αρνητικό παράγοντα για τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων, γεγονός το οποίο σε συνδυασμό με την αποφασιστικότητα της Τουρκίας, οδήγησε στην κατάρρευση του δόγματος EAX. Άλλωστε είναι γνωστό στις διεθνείς σχέσεις ότι τα μέτρα της διεθνούς κοινότητας, σε περίπτωση προσπάθειας αποσταθεροποίησης και προσπάθειας αλλαγής του status quo, λαμβάνονται εις βάρος της πλευράς που είναι πιο ευεπίφορη σε υποχωρήσεις και όχι απαραίτητα στην πλευρά που την επιδιώκει. Η έκβαση αυτή των κρίσεων και τελικά η κατάρρευση του δόγματος EAX αποτέλεσε απόδειξη του πόσο εύκολα υποχωρεί η Ελλάδα στις αμερικανικές πιέσεις αλλά και την μεγάλη σημασία που έχει η Τουρκία για τους δυτικούς στρατηγικούς σχεδιασμούς (Mallinson, Kanevskiy & Petasis, 2020, pp. 322).

Οι στρατιωτικές ασκήσεις συνεργασίας Ελλάδας – Κύπρου συνεχίστηκαν μέχρι το 2000 και από τότε δεν εμφανίστηκαν ποτέ ξανά ελληνικές αεροναυτικές δυνάμεις στην Κύπρο, σηματοδοτώντας έτσι την κατάρρευση του δόγματος EAX (Χρήστου, 2024). Η κατάρρευση του δόγματος είχε πολλαπλές αρνητικές συνέπειες καθώς αποδείχθηκε ότι η Ελλάδα δεν μπορεί να στηρίξει αποτελεσματικά σε στρατιωτικό επίπεδο την Κύπρο, καταρρακώθηκε το φρόνημα των ελληνοκυπρίων, οι οποίοι παρέμειναν τελικά έρμαιο των τουρκικών απειλών, και γενικά η ελληνική αξιοπιστία, γεγονός που μπορεί να προκαλέσει πολλά ζητήματα στο μέλλον όσον αφορά την συμμετοχή της χώρας σε διμερείς ή πολυμερείς συνεργασίες και συμμαχίες ή ακόμα και σε πιθανή αντιμετώπιση μίας νέας κρίσης. Βέβαια στην ελληνική κοινωνία έγιναν επίμονες προσπάθειες να υιοθετηθεί η αντίληψη ότι μια στρατιωτική αναμέτρηση με την Τουρκία δεν ήταν προτεραιότητα για την Ελλάδα καθώς εστίαζε στην οικονομική της ανάπτυξη και ότι με τις υποχωρήσεις που γίνανε αποφεύχθηκε ένας επιζήμιος πόλεμος για την εθνική οικονομία (Συρίγος, 2015). Τελικά το έτος 2009 ο Ενιαίος Αμυντικός Χώρος αντικαταστάθηκε οριστικά από την «Μόνιμη Συνεργασία Ελλάδας – Κύπρου» που έδωσε περισσότερο έναν οικονομικό - πολιτικό χαρακτήρα στην συνεργασία των δύο χωρών του Ελληνισμού (Χρήστου, 2024).

4. Σύγχρονη προσέγγιση ενός νέου δόγματος Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (EAX)

4.1 Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» και η σύγχρονη τουρκική απειλή

Με την έναρξη της νέας χιλιετίας και την ανάληψη της εξουσίας από το κόμμα ΑΚΡ (κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης) του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, η Τουρκία μπήκε σε ένα κύκλο ευρέων μεταρρυθμίσεων και ανάπτυξης, με συνακόλουθη την τρομακτική αύξηση και εδραίωση της ήπιας ισχύος της (Bakir, 2021, pp. 2). Η πληθυσμιακή αύξηση, ως ένας από τους σημαντικούς παράγοντες ισχύος μιας χώρας, παρέμεινε σε σταθερή ανοδική τροχιά παρουσιάζοντας μέχρι και σήμερα μια αύξηση περίπου 50%. Συγκεκριμένα από 60.000.000 που αριθμούσε στα τέλη της δεκαετίας του 90, έφτασε σήμερα να αριθμεί περίπου 85.000.000, καθιστώντας την 19^η στην παγκόσμια κατάταξη (Worldbank Database /1 : Global Firepower /1). Παράλληλα παρουσίασε αλματώδη οικονομική ανάπτυξη, με το ΑΕΠ της να υπερτετραπλασιάζεται από περίπου 200 δις \$ στις αρχές της δεκαετίας του 2000 σε περίπου 900 δις \$ το 2022 (Worldbank Database /2). Η Τουρκία έχει καταστεί πλέον η 17^η ισχυρότερη οικονομία του κόσμου, συμμετέχοντας ως μέλος του ΟΟΣΑ και του G20, ενώ παράλληλα αποτελεί σημαντικό χορηγό επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας (ODA) (Worldbank Database /3).

Η εξωτερική πολιτική και στρατηγική σκέψη των πολιτικών της ελίτ που στηριζόταν τις τελευταίες δεκαετίες στο «σύνδρομο των Σεβρών» με έντονα τα στοιχεία της ανασφάλειας, λόγω ύπαρξης εσωτερικών και εξωτερικών απειλών, θέτοντας ως προτεραιότητα την ανάπτυξη μιας ισχυρής εθνικής άμυνας, μεταλλάχθηκε σε ένα νέο στρατηγικό όραμα που κινείται περισσότερο με βάση το «σύνδρομο της Λωζάνης» εμπεριέχοντας στοιχεία από την ιμπεριαλιστική τακτική της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, που χαρακτηρίστηκε ως νέο-οθωμανισμός (Τζιαρράς, 2020, pp. 104-109).

Ο Τούρκος διπλωμάτης και μέλος του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος (CHP) Σουκρού Ελενκτά ως κύριος εκφραστής και πατέρας του δόγματος των «δυόμιση πολέμων» κατέδειξε τις σημαντικότερες απειλές που είχε να αντιμετωπίσει η Τουρκία κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, την Ελλάδα και την Συρία σε εξωτερικό επίπεδο καθώς και την δράση του ΡΚΚ σε εσωτερικό επίπεδο, αποτυπώνοντας το φοβικό σύνδρομο που διακατείχε την Τουρκία εκείνη την περίοδο. Υπό αυτό το στρατηγικό σχεδιασμό εκτελέστηκε και η φιλόδοξη προσπάθεια ποιοτικής αναβάθμισης των στρατιωτικών δυνατοτήτων της Τουρκίας εκείνης της περιόδου (Özsaraç, 2023, pp. 62-63). Στα επόμενα χρόνια με την διακυβέρνηση του ΑΚΡ εισήχθη μια νέα συνιστώσα, αυτής του νέο-οθωμανισμού. Η Τουρκία, με κύριο εκφραστή τον υπουργό των εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου, προσπάθησε να αυξήσει την επιρροή της στην περιφέρειά της, παρουσιάζόμενη ως «χώρα πρότυπο» δημιουργώντας έτσι μια πραγματικότητα μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονές της. Αυτό το γεγονός θα έδινε τη δυνατότητα στην Τουρκία μακροπρόθεσμα ή και μεσοπρόθεσμα να διεισδύσει σε αυτές τις χώρες, μέσω της επιβλητικής παρουσίας της στην περιοχή, αναβιώνοντας έτσι την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην ευρύτερη περιοχή (Τζιαρράς, 2020, pp. 98-109). Ο δρόμος της ήπιας ισχύος όμως ανακόπηκε με το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης στις αρχές της δεκαετίας του 2010, όπου ανατράπηκαν τα γεωπολιτικά δεδομένα της περιοχής με αποτέλεσμα να εμφανιστούν περαιτέρω απειλές και κίνδυνοι ασφαλείας για την Τουρκία. Υπό τον φόβο της στρατηγικής περικύκλωσης και υποβάθμισης των τουρκικών συμφερόντων στην ευρύτερη περιοχή, σε συνδυασμό με την στροφή προς τον αυταρχισμό και το Ισλάμ του κυβερνώντος

κόμματος AKP, δημιουργήθηκε ένα νέο ρεύμα του νέο-οθωμανισμού με βάση την σκληρή ισχύ, που προωθεί την επίδειξη και χρήση στρατιωτικής ισχύος, για την διασφάλιση των συμφερόντων και του οράματος της νέας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Bakir, 2021, pp. 5-7). Η μεταστροφή αυτή προς την σκληρή ισχύ εκδηλώθηκε με στρατιωτικές επιχειρήσεις σε εδάφη ξένων χωρών (Συρία, Ιράκ, Λιβύη), ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων εκτός συνόρων (Κόσοβο, Βοσνία, Αφγανιστάν, Λίβανος, κ.α.), δημιουργία στρατιωτικών βάσεων (Σομαλία, Κατάρ), αυξημένη παρουσία και επίδειξη ισχύος με εναέριας, ναυτικές και χερσαίες δυνάμεις σε διάφορα περιφερειακά θέατρα (Ερυθρά θάλασσα, Περσικός Κόλπος, κ.α.), καθώς και υιοθέτηση επεκτατικών και επιθετικών δογμάτων που δημιουργούν σημαντικούς κινδύνους ασφαλείας σε γειτονικές της χώρες (Bakir, 2021, pp. 5-7).

Η κυριότερη έκφανση της νέας αναθεωρητικής στρατηγικής σκέψης των τουρκικών ελίτ, που αφορά άμεσα τα συμφέροντα Ελλάδας και Κύπρου είναι το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» (Mavi Vatan) (Erkeç, 2023). Πρόκειται για μια ονομασία που δόθηκε στην μεγαλύτερη διακλαδική στρατιωτική άσκηση που έγινε ποτέ στην Τουρκία το 2019, η οποία πραγματοποιήθηκε σε μια περιοχή που κάλυπτε 462 km² διαμοιρασμένη σε τρεις θάλασσες, τη Μαύρη Θάλασσα, το Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο (Τζιαρράς, 2020, pp. 103-104). Έκτοτε η περιοχή αυτή ταυτίστηκε με τον όρο «Γαλάζια Πατρίδα» και με το νέο δόγμα, που “στραγγαλίζει” την θαλάσσια σύζευξη Ελλάδας – Κύπρου και διχοτομεί το Αιγαίο, περιλαμβάνοντας τις πάγιες διεκδικήσεις της Τουρκίας εντός αυτής της θαλάσσιας περιοχής. Το νέο αυτό δόγμα υποδηλώνει παράλληλα την μετατροπή της μέχρι πρότινος χερσαίας τουρκικής δύναμης σε ισχυρή ναυτική δύναμη, η οποία θα κυριαρχήσει και πάλι στις θάλασσες της παλαιάς Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η έννοια αυτή βέβαια, δεν αποτελούσε κάποιο καινούριο ή πρωτόγνωρο τρόπο σκέψης καθώς ήδη από το 2006 είχαν διατυπωθεί, από τον θεωρούμενο εκφραστή του δόγματος πρώην ναύαρχο Τζέμ Γκιουρντενίζ, οι περιοχές τουρκικής δικαιοδοσίας στις οποίες όφειλε η Τουρκία να κυριαρχήσει, δημιουργώντας έτσι ένα αφήγημα που μπορεί κανείς εύκολα να το συνδέσει με την αντίστοιχη ναζιστική θεωρία περί «ζωτικού χώρου» (Lebensraum) (Πλατιάς και Κολιόπουλος, 2023, pp. 71-73).

Οι τρεις βασικοί πυλώνες στους οποίους στηρίζεται η νέα αυτή επεκτατική πολιτική είναι πρώτον η εξασφάλιση των απαραίτητων υποθαλάσσιων πόρων, στοιχείο απαραίτητο για την αυξανόμενη ενεργειακή ζήτηση σε εσωτερικό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο, που θα συνεισφέρει στην επιβίωσή και στην γεωπολιτική της αναβάθμιση ως ενεργειακός κόμβος. Δεύτερον, η διαχείριση του Κουρδικού ζητήματος και αποτροπή πιθανής εξόδου στη Μεσόγειο καθώς η δημιουργία ενός νέου κράτους εχθρικού προς την Τουρκία, επιρρεπές σε εξωγενείς παρεμβάσεις και σε ένα τόσο ζωτικό χώρο για την Τουρκία, ενδέχεται να επιφέρει σοβαρά προβλήματα στον στρατηγικό της σχεδιασμό. Τρίτον, η επίλυση του Κυπριακού ζητήματος που επηρεάζει άμεσα την Τουρκική κυριαρχία στην Ανατολική Μεσόγειο, καθώς ο ευρύτερος γεωστρατηγικός χώρος της, θεωρείται η βασικότερη δίοδος τροφοδοσίας της Τουρκίας, με την Κύπρο να κρατάει τα κλειδιά της (Τζιαρράς, 2020, pp. 109-110 : Davutoglu, 2010, pp. 279-281). Τέλος αξίζει να επισημάνουμε ότι κατά την ανακήρυξη του δόγματος, τονίστηκε από τον «πατέρα» της «Γαλάζιας Πατρίδας» ότι το εν λόγω δόγμα αναπτύχθηκε ως απάντηση στις διεργασίες και συμπράξεις που εκτελούνται από τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου, που έχουν σκοπό να απομονώσουν την Τουρκία από τα κέρδη και την επιρροή στην ευρύτερη περιοχή (Τζιαρράς, 2020, pp. 109).

Μάλιστα για να παράσχει ένα είδους νομιμοποίηση στο εν λόγω αφήγημα και να απαγορεύσει τη δημιουργία τετελεσμένων στην Ανατολική Μεσόγειο, η Τουρκία προχώρησε το 2019 στην

οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών με την επίσημα αναγνωρισμένη πλευρά του Λιβυκού εμφυλίου, Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας (ΚΕΕ), υπογράφοντας μνημόνιο συνεργασίας, εξαργυρώνοντας έτσι την στρατιωτική βοήθεια που προσέφερε στο καθεστώς. Αυτή η εξέλιξη προκάλεσε έντονες αντιδράσεις από την Ελλάδα και την Αίγυπτο και περιέπλεξε ακόμα περισσότερο το κλίμα ανταγωνισμού στην ευρύτερη περιοχή (Πλατιάς και Κολιόπουλος, 2023, pp.109-110).

Για την υλοποίηση αυτής της αναθεωρητικής πολιτικής η Τουρκία όπως αναφέραμε και παραπάνω έχει επενδύσει στην σκληρή στρατιωτική ισχύ, η οποία σήμερα κατατάσσεται 8^η παγκοσμίως, υπερτερώντας όλων των μεσογειακών χωρών, και 3^η κατά σειρά δύναμη του NATO, με αμυντικό προϋπολογισμό που φτάνει τα 40 δις \$ (Global Firepower /2, 3, 4). Οι ναυτικές της δυνάμεις βρίσκονται στην 10^η θέση παγκοσμίως και στην 1^η θέση μεταξύ των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου (2^η η Αίγυπτος και 3^η η Ελλάδα), ενώ οι αεροπορικές της δυνάμεις βρίσκονται στην 16^η θέση παγκοσμίως και 2^η θέση μεταξύ των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου (1^ο το Ισραήλ, 3^η η Αίγυπτος και 4^η η Ελλάδα) (wdmmw : wdmma.org). Τα παραπάνω στοιχεία αποδεικνύουν την στρατιωτική δυναμική της Τουρκίας στην περιοχή και αν συμπεριλάβει κανείς την παγκόσμια πρωτοπορία της στην εγχώρια παραγωγή και εξαγωγή οπλικών συστημάτων, και κυρίως UAV, δεν είναι υπερβολικό να πούμε ότι είναι ίσως η ισχυρότερη στρατιωτική δύναμη αυτή τη στιγμή στην ανατολική πτέρυγα της Μεσογείου. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την επιθετική διάταξη των Τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων απέναντι στην Ελλάδα (Στρατιά Αιγαίου και Ανατολικής Θράκης) και την Κύπρο (τουρκικός κατοχικός στρατός) καθώς και η ευκολία που χρησιμοποιεί η Τουρκία πλέον την στρατιωτική της ισχύ προκαλεί έντονη ανασφάλεια στις δυνάμεις του ελληνισμού (Ελλάδα – Κύπρος) (Choulis, Mehrl & Ifantis, 2022). Πρέπει να επισημάνουμε σε αυτό το σημείο ότι οι δύο από τις τέσσερις τουρκικές στρατιές έχουν προσανατολιστεί εναντίον της Ελλάδας, με την πρώτη που έχει έδρα στη Κωνσταντινούπολη να έχει ως επιχειρησιακό τομέα την Δυτική Θράκη, και τη δεύτερη, λεγόμενη ως Στρατιά του Αιγαίου, με έδρα την Σμύρνη και επιχειρησιακό τομέα τα νησιά του Αιγαίου. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι όλα τα αποβατικά σκάφη που διαθέτει ο τουρκικός στρατός βρίσκονται υπό τον επιχειρησιακό έλεγχο της Στρατιάς του Αιγαίου (Πλατιάς και Κολιόπουλος, 2023, pp. 73).

Ο στόλος μαχητικών αεροσκαφών της Τουρκίας αποτελείται σήμερα από 279 αεροσκάφη εκ των οποίων 195 ικανά (f-16 Block 40/50 CCIP και 50+/adv) παρόμοιων δυνατοτήτων με τα ελληνικά f-16 Block 52+/adv, και 84 χαμηλότερων δυνατοτήτων (f-16 Block 30 και F-4E). (anixneuseis.gr : isozygio.wordpress.com). Σημαντική παρατήρηση εδώ είναι η πρόσφατη έγκριση από τις ΗΠΑ (Απρίλιος 2023) αναβάθμισης 80 ικανών αεροσκαφών σε έκδοση Viper (4+ γενιά) και προμήθεια άλλων (40) Block 70 Viper, με τις πρώτες παραδόσεις να ξεκινάνε από το 2027 (Özsaraç, 2023, pp. 59 : anixneuseis.gr).

Οι ναυτικές τις δυνάμεις αποτελούνται από ένα στόλο 60 σκαφών που διαχωρίζονται σε (16) φρεγάτες, (12) υποβρύχια, (10) κορβέτες, (19) πυραυλάκατους (2) πλοία υποκλοπών και (1) ελικοπτεροφόρο (δύναται να μεταφέρει και UAV). Η προσπάθεια ενίσχυσης των ναυτικών δυνατοτήτων της Τουρκίας τα τελευταία χρόνια αποτυπώθηκε στην υιοθέτηση ενός εγχώριου προγράμματος παραγωγής (MILGEM) το οποίο έχει εντάξει στο τουρκικό στόλο μέχρι στιγμής μία σύγχρονη φρεγάτα Istanbul-Class (και αναμένονται άλλες 3), 4 κορβέτες, καθώς επίσης αναμένεται και η παράδοση 4 νέων υποβρυχίων τύπου 214, μέχρι το 2027 (NEDOS, 2022). Επιπρόσθετα γίνεται προσπάθεια αντικατάστασης των πυραύλων που φέρουν τα τουρκικά πλοία με εγχώριας κατασκευής ATMACA (NEDOS, 2022).

Σημαντικό περιφερειακό πλεονέκτημα απολαμβάνει η Τουρκία στον τομέα των UAV με την αποκλειστική εγχώρια δυνατότητα παραγωγής διαφόρων τύπων UAV, διατηρώντας σήμερα ένα στόλο 198 μη επανδρωμένων αεροσκαφών πολλαπλών ρόλων (Nédos, 2022 : isozygio.wordpress.com). Η εξαγωγική δυναμική τους, λόγω της αξιοπιστίας που έχουν επιδείξει σε διάφορα πεδία μαχών (Ουκρανία, Ναγκόρνο-Καραμπάχ, Συρία και Λιβύη) έχει προσδώσει πολλαπλά οικονομικά αλλά και διπλωματικά οφέλη στην Τουρκία (Kurç, 2024, pp. 388).

Σε επίγεια πυραυλικά συστήματα επίσης διαθέτει διάφορους τύπους πυραύλων (Typhoon, BORA, YILDIRIM, S-400, TRG-300, T-122) με ακτίνα δράσης από 40km έως και 600km (isozygio.wordpress.com). Στο εγγύς μέλλον αναμένεται επίσης να ενταχθεί και νέος πύραυλος (Cenk) με δυνατότητες τακτικού βαλλιστικού πυραύλου μέσου βεληνεκούς που θα φτάνει τα 1000km. Σε συνδυασμό με το πυρηνικό πρόγραμμα που έχει αναπτύξει στο Ακούγιου (IEA, 2021), είναι πιθανόν στο μέλλον να έχει τη δυνατότητα να εφοδιάσει βαλλιστικούς πυραύλους με πυρηνικές κεφαλές.

Μέρος αυτών των δυνάμεων (πλην μαχητικών αεροσκαφών) είναι εγκατεστημένο στην κατεχόμενη Κύπρο, με συνολική στρατιωτική δύναμη περίπου 40.000 ανδρών (20000 τουρκικός στρατός, 18000 T/κ στρατός) (isozygio.wordpress.com).

Σχετικά με τα εξοπλιστικά προγράμματα η Τουρκία φαίνεται να παρακολουθεί στενά τις εξελίξεις στην τέχνη και την επιστήμη του πολέμου και να επενδύει στην εγχώρια παραγωγή στρατιωτικών συστημάτων προσαρμοσμένα στις σύγχρονες απαιτήσεις του πεδίου μάχης (Γρίβας, 2019, pp. 496-497). Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα αυτοκινούμενα πυροβόλα T155-Firtina που παρουσιάστηκαν στην έκθεση αμυντικού υλικού το 2019, η κατάρριψη κινεζικής κατασκευής UAV των HAE στην Λιβύη από τουρκικής κατασκευής λείζερ, η ανακοίνωση μελλοντικής συμπαραγωγής του αντιαεροπορικού πυραυλικού συστήματος S-500 με την Ρωσία, ανάπτυξη «έξυπνων» ρουκετών και βαλλιστικών πυραύλων μέσου και μεγάλου βεληνεκούς, ανάπτυξη εγχώριου προγράμματος άρματος μάχης Altay και μαχητικού αεροσκάφους KAN καθώς και η κορωνίδα της τουρκικής πολεμικής βιομηχανίας UAV Bayraktar (Γρίβας, 2019, pp. 330-331, 337-338, 418 : Özşarar, 2023, pp. 60). Όλες αυτές οι στρατιωτικές δυνατότητες που έχει αναπτύξει η Τουρκία έχουν προσφέρει μία πολύτιμη αυτάρκεια στην τουρκική πολεμική μηχανή, έως και 75% των αναγκών της (Kurç, 2024, pp. 383), και σε συνδυασμό με τις εμπειρίες που έχει αποκομίσει από τις συμμετοχές σε διάφορα θέατρα επιχειρήσεων έχει αποκτήσει ένα σημαντικό πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών της στην Ανατολική Μεσόγειο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα της απεμπλοκής της Τουρκίας από την εξωτερική προμήθεια όπλων και παράλληλα την ανάπτυξη της εγχώριας βιομηχανίας φαίνονται από τα στατιστικά στοιχεία εισαγωγής – εξαγωγής όπλων. Αρχικά κατά την δεκαετία του 90 ξοδεύτηκε ένα ποσό των 17,5 δις \$ για εισαγωγές πολεμικού υλικού και καλύφθηκαν μόνο 71 εκατ. \$ από εξαγωγές (0,4%). Την επόμενη δεκαετία ξοδεύτηκαν περίπου 6 δις \$ για εισαγωγές όπλων ενώ παράλληλα αυξήθηκαν οι εξαγωγές σε 522 εκατ. \$ (8,5%), ενώ μέσα σε δύο χρόνια (2020-2022) τα 365 εκατ. \$ που ξοδεύτηκαν για εισαγωγές υπερκαλύφθηκαν από τις εξαγωγές που έφτασαν τα 613 εκατ. \$ (168%) (Özşarar, 2023, pp. 56-59).

Σημαντική προϋπόθεση βέβαια για την διατήρηση αυτού του πλεονεκτήματος και της βιωσιμότητας της πολεμικής βιομηχανίας της Τουρκίας είναι η αύξηση των εξαγωγών όπλων, ως μονόδρομος για την κάλυψη των αυξανόμενων οικονομικών της απαιτήσεων (Kurç, 2024, pp. 385). Η εξωτερική προμήθεια σύγχρονης τεχνολογίας, απαραίτητης για την ολοκλήρωση των εγχώριων εξοπλιστικών προγραμμάτων, ενδέχεται να αποτελέσει τροχοπέδη στην εύρεση

εξωτερικών αγοραστών κάτι το οποίο θα οδηγήσει σε οικονομικό αδιέξοδο και πιθανή διάλυσή της. Τα σημερινά δεδομένα δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά για τις μελλοντικές εξαγωγικές δραστηριότητες (χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η προσπάθεια πώλησης ελικοπτέρων T-129 στο Πακιστάν που μπλοκαρίστηκε από ΗΠΑ και Μ. Βρετανία) (Doulos, Katsaitis & Zombanakis, 2021).

4.2 Οι στρατιωτικές δυνατότητες Ελλάδας – Κύπρου

Η πληθυσμιακή δυναμική της Ελλάδας ήδη από την δεκαετία του 70 άρχισε να ατονεί φτάνοντας στο 2010 όπου ξεκίνησε πλέον μια σαφής τάση μείωσης του πληθυσμού (-1,4% μείωση ετησίως). Αντίστοιχα στην Κύπρο, υπάρχει μια σταθερή αλλά μικρή αυξητική τάση του πληθυσμού (0,6% αύξηση ετησίως). Ο πληθυσμός της Ελλάδας σήμερα φτάνει περίπου τα 10,5 εκατ. και της Κύπρου αντίστοιχα τα 1,3 εκατ. Συνολικά δηλαδή το ανθρώπινο δυναμικό των δυνάμεων του Ελληνισμού φτάνει περίπου τα 12 εκατ., αλλά με μειωτικές τάσεις (Worldbank Database /4, 5).

Στον οικονομικό τομέα η Ελλάδα και η Κύπρος δέχτηκαν ισχυρά πλήγματα με τις οικονομικές κρίσεις που βίωσαν το 2010 και 2013 αντίστοιχα, γεγονός που επηρέασε σημαντικά και τον τομέα των στρατιωτικών εξοπλισμών. Χαρακτηριστικά μπορούμε να δούμε το συνεχώς αυξανόμενο ΑΕΠ της Ελλάδας την δεκαετία του 2000, που έφτασε το 2008 να αγγίζει τα 355 δις \$, να μειώνεται δραστικά την επόμενη δεκαετία φτάνοντας το 2016 μόλις στα 193 δις \$. και οι στρατιωτικές δαπάνες να φτάνουν στο κατώτερο όριο του 2,4% επί του ΑΕΠ σε σχέση με το αντίστοιχο 3,2% του 2008. Αντίστοιχα στην Κύπρο το ΑΕΠ του 2008 που άγγιξε τα 28 δις \$, μειώθηκε δραστικά φτάνοντας το 2015 το ποσό των 19 δις \$ με τις αντίστοιχες στρατιωτικές δαπάνες να μειώνονται από 2% σε ένα ποσοστό της τάξεως του 1,4% επί του ΑΕΠ (Worldbank Database /6, 7). Από τα τέλη της δεκαετίας του 2010 βέβαια μέχρι και σήμερα, παρατηρείται μια αυξητική τάση τόσο του ΑΕΠ όσο και των στρατιωτικών δαπανών των δύο χωρών καθώς αντιλαμβάνονται πλέον την επεκτατική πολιτική της γειτονικής Τουρκίας η οποία εκφράστηκε έμπρακτα σε διάφορα επεισόδια που έλαβαν χώρα μεταξύ τους, όπως η προσφυγική κρίση στον Έβρο, η αμφισβήτηση της Κυπριακής ΑΟΖ με την εκδίωξη της εταιρείας ENI από τουρκικά πολεμικά πλοία, αλλά και η αμφισβήτηση της Ελληνικής ΑΟΖ μέσω του Τουρκο-λιβυκού συμφώνου και της αποστολής ερευνητικών πλοίων συνοδευόμενα από πολεμικά πλοία, που πυροδότησε την κρίση του 2020 (Mallinson, Kanevskiy & Petasis, 2020, pp. 324-325).

Οι Ελληνικές ένοπλες δυνάμεις κατατάσσονται σήμερα στην 32^η θέση παγκοσμίως, και στην 4^η θέση μεταξύ των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου (μετά την Τουρκία, την Αίγυπτο και το Ισραήλ). Με ενεργό στρατιωτικό προσωπικό 142,700 βρίσκεται στην 5^η θέση μεταξύ των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου, μετά από Αίγυπτο, Τουρκία, Συρία και Ισραήλ (Global Firepower /2, 5). Οι ναυτικές της δυνάμεις βρίσκονται στην 3^η θέση δυναμικότητας (μετά από Τουρκία και Αίγυπτο) ενώ αντίστοιχα οι αεροπορικές της δυνάμεις βρίσκονται στην 4^η θέση μετά από αυτές του Ισραήλ, της Τουρκίας και της Αιγύπτου (wdmmw : wdmma.org). Όσον αφορά στον αμυντικό προϋπολογισμό, με περίπου 6 δις \$ βρίσκεται στη 4^η θέση μετά από Τουρκία, Ισραήλ και Αίγυπτο (Global Firepower /4). Σε σχέση βέβαια με το αντίστοιχο ΑΕΠ των χωρών το 2022, οι στρατιωτικές δαπάνες της Ελλάδας έφτασαν το 3,7% επί του ΑΕΠ, το δεύτερο μεγαλύτερο μετά το Ισραήλ (4,5%) (Worldbank Database /8). Γενικά η Ελλάδα στα πλαίσια του ΝΑΤΟ προσφέρει, μετά τις ΗΠΑ, το μεγαλύτερο ποσοστό του ΑΕΠ σε στρατιωτικούς εξοπλισμούς, σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη (Mazis, et al., 2024, pp. 498).

Η Κυπριακή Δημοκρατία αποτελεί στρατιωτικά τον πιο ανίσχυρο κρίκο της Ανατολικής Μεσογείου καθώς έχει ανεπτυγμένη μια αξιοπρεπή στρατιωτική δύναμη περίπου 10.000 ανδρών με ανύπαρκτες όμως ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις (Mallinson, Kanevskiy & Petasis, 2020, pp. 323). Αυτό το γεγονός αποτελεί και ένα από τα σοβαρότερα και διαχρονικά λάθη των κυπριακών κυβερνήσεων, καθώς παραμελώντας την στρατιωτική σου ισχύ, αδυνατώντας να υπερασπιστείς τα κυριαρχικά σου δικαιώματα εντός της επικράτειάς σου χάνεις την ιδιότητα και την μορφή ενός πραγματικού και κυρίαρχου κράτους (Γρίβας, 2019, pp. 504-505). Το σοβαρότερο πρόβλημα που έχει να αντιμετωπίσει άλλωστε η Κύπρος σχετικά με την τουρκική απειλή, είναι η εγγύτητα με την Τουρκία και η αεροπορική υπεροχή που μπορεί να αποκτήσει μέσα σε λίγα λεπτά πάνω από τους ουρανούς της Κύπρου (Γρίβας, 2019, pp. 506-507 : Chatziantoniou, 2000, pp. 33). Στα πλαίσια αυτής της λογικής πραγματοποιήθηκε και η προσπάθεια εγκατάστασης του αντιαεροπορικού πυραυλικού συστήματος S-300 στην Κύπρο, στα πλαίσια του δόγματος EAX Ελλάδας – Κύπρου στα τέλη της δεκαετίας του 1990.

Η Ελληνική αμυντική βιομηχανία ήδη από τη δεκαετία του 80 παρουσίασε σημάδια διάλυσης, φτάνοντας σήμερα η Ελλάδα να είναι σχεδόν απόλυτα εξαρτημένη από τις εισαγωγές ξένων στρατιωτικών εξοπλισμών (γεγονός αρκετά δυσοίωνο αν σκεφτεί κανείς την πλούσια δραστηριότητα της αντίστοιχης τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας). Κύριος στόχος τα τελευταία χρόνια αποτελεί η ποιοτική αναβάθμιση των αεροπορικών της δυνάμεων (μαχητικά αεροσκάφη Rafale και F-35) καθώς και των ναυτικών της δυνάμεων (νέες φρεγάτες τύπου FDI/Belharra) (Doulos, Katsaitis & Zombanakis, 2021). Σημαντικό βέβαια σημείο εστίασης σε όλα τα εξοπλιστικά προγράμματα θα πρέπει να είναι, εκτός από την προμήθεια των εξελιγμένων πλατφορμών, η παράλληλη προμήθεια των απαραίτητων πυρομαχικών/πυραύλων τα οποία θα δώσουν τη δυνατότητα να γίνει πλήρης εκμετάλλευση των δυνατοτήτων του οπλικού συστήματος. Στο παρελθόν οι περιπτώσεις αγοράς σύγχρονων υποβρυχίων (Type-214), αρμάτων μάχης (Leopard 2HEL) και επιθετικών ελικοπτέρων (AH-64D Apache) χωρίς όμως την προμήθεια των απαραίτητων πυρομαχικών, συνεισέφεραν περισσότερο στον επικοινωνιακό τομέα της ειρηνικής περιόδου, χωρίς να δώσουν ουσιαστικό πλεονέκτημα στην μαχητική ισχύ της Ελλάδας σε πιθανή περίοδο πολέμου (Γρίβας, 2019, pp. 123-125).

Προχωρώντας σε μια πιο ποιοτική ανάλυση των στρατιωτικών δυνάμεων, που έχουν τον πρώτο λόγο στην αντιμετώπιση της εχθρικής απειλής και την δυνατότητα επιβολής καταστρεπτικών πληγμάτων, θα αναλύσουμε τις δυνατότητες σε ξηρά, θάλασσα και αέρα των ελληνικών δυνάμεων, όπως έχουν διαμορφωθεί μέχρι σήμερα.

Η Πολεμική Αεροπορία (ΠΑ) διαθέτει αυτή τη στιγμή ένα στόλο 222 μαχητικών αεροσκαφών, εκ των οποίων νέας γενιάς (4/4+) τα (12) Rafale που έχουν παραληφθεί μέχρι στιγμής (προβλέπεται παραλαβή άλλων 12 μέχρι τα τέλη του 2024) και τα (83) f-16 Block 52+/Advanced που αναβαθμίζονται σταδιακά σε Viper (μέχρι στιγμής έχουν παραδοθεί 17 και αναμένεται μέχρι το 2028 να έχει ολοκληρωθεί και η παράδοση των λοιπών αεροσκαφών) (haf.gr : SIPRI). Μέχρι το τέλος δηλαδή του έτους συνολικά θα μετρά 107 σύγχρονα μαχητικά Α/Φ (anixneuseis.gr).

Επιπλέον ο αεροπορικός στόλος πλαισιώνεται και από χαμηλότερης ικανότητας αεροσκάφη όπως τα (32) f-16 Block 30, (38) f-16 Block 50, (24) Mirage 2000-5 και τα (33) F-4E Phantom (τα τελευταία αναμένεται να αποσυρθούν μέχρι το τέλος της δεκαετίας λόγω παλαιότητας), συνολικά (127) αεροσκάφη (haf.gr : SIPRI). Σε όλα τα παραπάνω αεροσκάφη βέβαια πρέπει να εκτιμάται μία επιχειρησιακή ετοιμότητα -στην καλύτερη περίπτωση- σε ένα ποσοστό 75%, δηλαδή περίπου 167 αεροσκάφη (Global Firepower /6). Μελλοντικό πρόγραμμα που θα

ενισχύσει περαιτέρω τον αεροπορικό στόλο είναι η προμήθεια (20) μαχητικών αεροσκαφών F-35, των οποίων όμως η έλευση δεν αναμένεται πριν το 2030 (anixneuseis.gr).

Παράλληλα τα μαχητικά αεροσκάφη είναι εξοπλισμένα με κατευθυνόμενους πυραύλους αέρος – αέρος και αέρος – εδάφους που έχουν μια εμβέλεια από 15 km έως 300 km. Οι πιο σύγχρονες και σημαντικές προσθήκες πυραύλων αέρος – αέρος είναι οι AIM-120 C-7 (75 km) που χρησιμοποιούνται από τα αεροσκάφη f-16 Block 52+/adv, οι MICA IR (60 km) που φέρονται από Rafale και M-2000-5 καθώς και οι πύραυλοι Meteor (200 km) που φέρονται μόνο από Rafale. Αντίστοιχα σε πυραύλους αέρος - εδάφους ξεχωρίζουν οι SCALP EG (300 km) που φέρονται από Rafale και M-2000-5, οι AM-39 EXOCET (70 km) που προσαρμόζονται μόνο σε Rafale καθώς και οι AGM-154 (JSOW)/88 (HARM) (130/150 km) που φέρονται από τα αεροσκάφη f-16 Block 50/ 52+/adv (haf.gr : isozygio.wordpress.com).

Στον τομέα των μη επανδρωμένων αεροσκαφών (UAV), επιχειρούν στον ελληνικό εναέριο χώρο (10) MALE-UAV Πήγασος II, εγχώριας κατασκευής (2005), με αυτονομία πτήσης 15 ώρες, μέγιστη ταχύτητα 160χλμ/ώρα και μέγιστο ύψος πτήσης 12.000, εκτελώντας αποστολές επιτήρησης και συλλογής πληροφοριών (haf.gr : SIPRI). Επίσης από το 2021 επιχειρούν και δύο (2) Ισραηλινά MALE-UAV Heron-1 (αποκτήθηκαν με δανεισμό από το Ισραήλ για 3 χρόνια, με δυνατότητα επέκτασης) τα οποία έχουν αυτονομίας πτήσης 52 ώρες, μέγιστη ταχύτητα 200χλμ/ώρα και μέγιστο ύψος πτήσης 35.000 πόδια, αναλαμβάνοντας αποστολές αναγνώρισης και συλλογής πληροφοριών (Μαζανίτης, 2023). Αποστολές στοχοποίησης/καθοδήγησης βολών εκτελούν τα (4) UAV SPERWER, που επιχειρούν από το 2003, με αυτονομία πτήσης 6 ώρες και μέγιστο ύψος 4km (haf.gr : flight.com.gr).

Το Πολεμικό Ναυτικό (ΠΝ) αυτή τη στιγμή διαθέτει ένα ναυτικό στόλο 43 σκαφών, με κύριο υλικό (13) φρεγάτες και (10) υποβρύχια. Οι 13 φρεγάτες αποτελούνται από (4) τύπου MEKO που προμηθεύτηκε την δεκαετία του 1990 (35 περίπου έτη ζωής) και (9) τύπου S που προμηθεύτηκε τη δεκαετία του 1980 (45 περίπου έτη ζωής) (SIPRI : hellenicnavy.gr). Επιπλέον 3 φρεγάτες τύπου S που δεν έχουν εκσυγχρονιστεί αναμένεται να αποσυρθούν μέχρι τα τέλη της δεκαετίας. Μελλοντικό πρόγραμμα που θα ενισχύσει τον ναυτικό στόλο είναι η προμήθεια (3) σύγχρονων φρεγατών FDI Belharra από την Γαλλία, που αναμένεται να ολοκληρωθεί μέχρι το 2026 (NEDOS, 2022 : anixneuseis.gr). Η πρώτη φρεγάτα που θα παραδοθεί έχει την ονομασία «ΚΙΜΩΝ» κάτι που επικοινωνιακά, σύμφωνα με εκτίμηση του γράφοντος, υποδηλώνει τον διαχρονικό δεσμό της Ελλάδας με την Κύπρο, καθώς ο Στρατηγός της αρχαίας Αθήνας Κίμων «και νεκρός ενίκα» τους Πέρσες στην Κύπρο το 450 π.Χ.

Ο στόλος των υποβρυχίων αποτελείται από (4) υποβρύχια Type-214 (με 20 περίπου έτη ζωής), (4) υποβρύχια τύπου 209/1200 (με άνω των 40 ετών ζωή) (από τα οποία μόνο το ένα έχει εκσυγχρονιστεί) και (2) υποβρύχια τύπου 209/1100, τα οποία λόγω παλαιότητας (55 έτη) αναμένεται να αποσυρθούν μέχρι το τέλος της δεκαετίας (NEDOS, 2022 : SIPRI : hellenicnavy.gr).

Οι επιθετικοί πύραυλοι/τορπίλες που χρησιμοποιεί το ΠΝ αυτή τη στιγμή στις πλατφόρμες του είναι οι πύραυλοι HARPOON (140 km) η προμήθεια των οποίων ξεκίνησε από την δεκαετία του 1980 και οι πιο σύγχρονοι EXOCET-40-3 (200 km) οι οποίοι ξεκίνησαν να εντάσσονται στο οπλοστάσιο του ΠΝ από το 2020 (SIPRI).

Τέλος οι εγκατεστημένες στη ξηρά ελληνικές δυνάμεις που δύναται να συμβάλλουν αποφασιστικά με καταστρεπτικά πλήγματα εναντίον του εχθρού, αφορούν κυρίως συστήματα πυροβολικού και αντιαεροπορικής άμυνας. Η αντιαεροπορική άμυνα καλύπτεται πρώτον από

τα κινητό αντιαεροπορικό συστήματα S-300 PMU-1 (16-24 εκτοξευτές) που εγκαταστάθηκαν στην ανατολική Κρήτη μετά τα γεγονότα που αναφέραμε εκτενώς σε προηγούμενο κεφάλαιο. Οι δυνατότητές τους παρέμειναν οι ίδιες (εντοπισμός 300km – εμπλοκή 150km) καθώς δεν υποβλήθηκαν σε κάποια αναβάθμιση μέχρι και σήμερα. Δεύτερον, το κινητό αντιαεροπορικό σύστημα PATRIOT (36 εκτοξευτές) που εγκαταστάθηκε το 2003, με δυνατότητες 170km ανίχνευσης και 160km μέγιστη εμβέλεια εμπλοκής (army.gr). Τρίτον, τα μέσου βεληνεκούς I-HAWK (70km εντοπισμός – 42km εγκλωβισμός), τα οποία βέβαια φτάνουν στο τέλος της επιχειρησιακής τους ζωής (σε υπηρεσία από το 1965 (defencereview.gr). Τέλος, τα μικρού βεληνεκούς αντιαεροπορικά συστήματα (SHORADS) Skyguard (40km εντοπισμός – 16km εγκλωβισμός) σε υπηρεσία από το 1982, TOR-M1 (25km εντοπισμός – εγκλωβισμός) σε υπηρεσία από το 2001, Crotale NG (20km εντοπισμός – εγκλωβισμός) σε υπηρεσία από το 2003 και OSA/AK (45km εντοπισμός – 12km εγκλωβισμός) με υπηρεσία από το 1992 (SIPRI : army.gr). Επιπρόσθετα, συστήματα πυροβολικού όπως οι ΠΕΠ MLRS (μέχρι 165km εμβέλεια), ΠΕΠ RM-70 (μέχρι 20km) καθώς και τα 30km εμβέλειας των αυτοκινούμενων πυροβόλων (PzH-2000, M109/110), συμπληρώνουν την ελληνική πυραυλική ομπρέλα (army.gr).

Τα σημαντικότερα οπικά συστήματα της Κυπριακής Δημοκρατίας σήμερα είναι τα (24) νεοαποκτηθέντα (2019) αυτοκινούμενα πυροβόλα Nora B-52 με εμβέλεια 32km, τα (12) Zuzana 2000 με εμβέλεια 40km, που παραλήφθηκαν μέσω της Ελλάδας το 2007, καθώς και τα (12) Mk F3 με εμβέλεια 20km που βρίσκονται σε υπηρεσία από το 1991. Επίσης διαθέτει περίπου (40) συστήματα ΠΕΠ με μέγιστη εμβέλεια 20km (BM-21 GRAD, M-63 Plamen, M-77 Oganj) (SIPRI : globalsecurity.org). Η αντιαεροπορική άμυνα της νήσου καλύπτεται από τα (8) συστήματα μέσου βεληνεκούς BUK-M1-2 (85km εντοπισμός – 42km εγκλωβισμός) που εγκαταστάθηκαν το 2002 και πλαισιώνονται από μικρού βεληνεκούς (SHORADS) συστήματα όπως τα (6) TOR-M1 που παραλήφθηκαν το 1999 ως αντάλλαγμα για τους S-300, με σαφώς χαμηλότερες δυνατότητες, οι πύραυλοι ASPIDE με εμβέλεια 25km και MISTRAL με εμβέλεια έως 6km (isozygio.wordpress.com : en.wikipedia.org). Τέλος από το 1994 έχουν εγκατασταθεί (3) επίγεια συστήματα εκτόξευσης αντιπλοϊκών πύραυλων MM40 EXOCET Block 2 (Εμβέλειας 72km) τα οποία υποβάλλονται σε αναβάθμιση (Block 3 με αύξηση της εμβέλειας στα 200km) προσφέροντας μια ισχυρή κάλυψη της αμφισβητούμενης από την Τουρκία, κυπριακής ΑΟΖ (SIPRI : en.wikipedia.org).

Στον τομέα των UAV από το 2019 επιχειρούν (5) UAV τύπου Aerostar, με αυτονομία πτήσεως 12ώρες και μέγιστο ύψος πτήσης τα 18.000 πόδια, τα οποία εκτελούν αποστολές αναγνώρισης, συλλογής πληροφοριών αλλά και στοχοποίησης/κατεύθυνσης βολών (defenceredefined.com.cy)

Τοποθετώντας τα παραπάνω δεδομένα, ως παράγοντες εσωτερικής εξισορρόπησης, σε μια ποσοτική αλλά και ποιοτική διαδικασία σύγκρισης με τα αντίστοιχα τουρκικά δεδομένα, μπορούμε να διακρίνουμε κατ' αρχήν την ποσοτική ανωτερότητα της Τουρκίας, η οποία θα συνεχιστεί και στο μέλλον, καθώς και μια σχετικά εξισορροπημένη ποιοτικά ισχύ. Η πλάστιγγα όμως φαίνεται να γέρνει σταδιακά υπέρ της Τουρκίας, λόγω κυρίως της αλματώδους εξέλιξης στον τομέα των UAV και της υψηλής τεχνολογίας όπου στην Ελλάδα και την Κύπρο είναι σχεδόν ανύπαρκτη, καθώς η οικονομική κρίση της προηγούμενης δεκαετίας φαίνεται να δημιουργήσε ένα μεγάλο κενό στην τεχνολογική αναβάθμιση των στρατιωτικών τους δυνατοτήτων. Η ποιοτική υπεροχή αποτελεί μονόδρομο για την διατήρηση αξιόπιστης αποτροπής από της δυνάμεις του Ελληνισμού ως ισχυρή βάση ενός Ενιαίου Αμυντικού Χώρου

με καταστρεπτικές δυνατότητες ανταποδοτικών χτυπημάτων. Σε αυτό πρέπει να εστιάσουν οι κυβερνήσεις Ελλάδας και Κύπρου, δίνοντας προτεραιότητα σε προμήθεια αλλά και εγχώρια παραγωγή βλημάτων/πυραύλων/UAV υψηλής τεχνολογίας χαμηλού κόστους (για λόγους οικονομικής βιωσιμότητας), τα οποία σε συνδυασμό ακόμα και με μικρό αριθμό σύγχρονων πλατφορμών, θα μπορέσουν να αποτελέσουν ισχυρά αποτρεπτικά μέσα ικανά να πλήττουν εχθρικούς στόχους από μεγάλες αποστάσεις, γεφυρώνοντας έτσι το μειονέκτημα της γεωγραφικής απόστασης Ελλάδας – Κύπρου, με μηδενικό πολιτικό κόστος.

4.3 Ευκαιρίες και περιορισμοί στο σύγχρονο περιβάλλον της Αν. Μεσογείου

4.3.1 Τρίγωνο συνεργασίας Ελλάδα – Κύπρος - Ισραήλ

Πρόκειται για χώρες Αμερικανικής (Δυτικής) επιρροής, καθώς ακόμα και η Κυπριακή Δημοκρατία με την ένταξη στην ΕΕ το 2004, τη στήριξη της Δύσης στον Ρωσο-ουκρανικό πόλεμο και την αμερικανική άρση του εμπάργκο παρουσιάζει μια ενισχυόμενη δυτικοκεντρική εξωτερική πολιτική (Ιωαννίδης, 2023). Η στενή συνεργασία των χωρών η οποία εγκαινιάστηκε το 2009 διατηρείται μέχρι και σήμερα σε υψηλά επίπεδα και σε όλους τους τομείς που σχετίζονται με την ασφάλεια, την ενέργεια, την οικονομία, την αντιτρομοκρατία καθώς και την πολιτική και πολιτισμική συνεργασία (Mazis et. al, 2024, pp. 505) δημιουργώντας το λεγόμενος «γεωπολιτικό τρίγωνο» (Tziarras, 2016, pp. 412). Οι σχέσεις του Ισραήλ με την Τουρκία χαρακτηρίζονται ταραχώδεις, λόγω των δεσμών της τελευταίας με την Παλαιστινιακή Αρχή που αποτελεί βασικό αντίπαλο του Ισραήλ, με διαστήματα εξομάλυνσης και σταθερότητας ακόμα και συνεργασίας. Από το περιστατικό του Mavi Marmara που σημειώθηκε το 2010 και έπειτα, οι σχέσεις των δυο κρατών έχουν παγώσει (Tziarras, 2016, pp. 413-414) και ιδιαίτερα μετά την εισβολή της Χαμάς την 7^η Φεβρουαρίου 2024 οι σχέσεις μπορούν να χαρακτηριστούν ακόμα και εχθρικές (Φίλης, 2023). Αυτή η γεωπολιτική συγκυρία αποτελεί εξαιρετική ευκαιρία για τις δυνάμεις του Ελληνισμού (Ελλάδα – Κύπρος) να εμβαθύνουν την σχέση και την συνεργασία τους με το Ισραήλ, μια εκ των ισχυρότερων δυνάμεων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Η ενίσχυση έτσι της στρατηγικής συνεργασίας με το Ισραήλ θα αναβαθμίσει την δυναμική εξισορρόπησης της τουρκικής απειλής από την Ελλάδα και την Κύπρο. Βέβαια η αστάθεια που έχει δημιουργηθεί στην περιοχή με τις συνεχιζόμενες στρατιωτικές επιχειρήσεις στην λωρίδα της Γάζας, την εμπλοκή του Ιράν με τις πυραυλικές επιθέσεις εναντίον του Ισραήλ αλλά και την έντονες αντιδράσεις της παγκόσμιας κοινότητας για την ανθρωπιστική κρίση που έχει ξεσπάσει, ενδέχεται να υποβαθμίσουν την μελλοντική δυναμική της συνεργασίας των τριών χωρών.

Στον στρατιωτικό τομέα η Ελλάδα και η Κύπρος έχουν να αποκομίσουν πολλά οφέλη από την συνεργασία τους με το Ισραήλ καθώς αποτελεί πρότυπο εσωτερικής ενδυνάμωσης μικρού κράτους, Συγκεκριμένα στον τομέα των UAV, που υστερούν εμφανώς οι δυνάμεις του Ελληνισμού έναντι της Τουρκίας, είναι πρωτοπόρος, και μπορεί εκτός από την πώληση σύγχρονων UAV, να παρέχει την απαραίτητη προηγμένη τεχνολογία για ανάπτυξη εγχώριων συστημάτων σε Ελλάδα και Κύπρο (ήδη όπως αναφέραμε και παραπάνω UAV ισραηλινής κατασκευής αποτελούν την βασική δύναμη του Ελληνικού και κυπριακού στόλου μη επανδρωμένων αεροσκαφών, HERON - AEROSTAR). Επιπλέον και στον τομέα της αντιαεροπορικής άμυνας θα μπορούσε να παίξει καθοριστικό ρόλο για τις Ελληνικές και Κυπριακές ανάγκες (δεδομένης της έντονης πυραυλικής δραστηριότητας της Τουρκίας) διαθέτοντας ένα υπερσύγχρονο σύστημα αεράμυνας (Iron Dome) που δοκιμάστηκε και σε

πραγματικές συνθήκες, κατά τις πρόσφατες πυραυλικές επιθέσεις του Ιράν, με ποσοστό επιτυχίας, σύμφωνα με κυβερνητικές πηγές, που έφτασε το 99% (Askew, 2024).

4.3.2 Ελλάδα – Κύπρος - Αίγυπτος

Η Αίγυπτος αποτελεί μία επίσης από τις ισχυρότερες δυνάμεις στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου με ειδικό βάρος λόγω του ελέγχου των στενών του Σουέζ (Özsaraç, 2023, pp. 66-67). Σε όλη την ιστορία της που εκτείνεται αιώνες πίσω μέχρι και σήμερα, οι σχέσεις της με την Ευρώπη και γενικότερα τη Δύση μεταβάλλονται μεταξύ συγκρούσεων και συνεργασίας, γεγονός που αποτυπώνεται έντονα στην εξωτερική της πολιτική (Shama, 2019, pp. 97-98). Από το 1975 και έπειτα η Ανατολική Μεσόγειος και τα ζητήματα συνεργασίας με την ΕΕ άρχισαν να καταλαμβάνουν κεντρικό ρόλο στην εξωτερική της πολιτική, φτάνοντας σήμερα η ΕΕ να αποτελεί τον μεγαλύτερο εμπορικό της εταίρο, δεύτερη σε παροχή βοήθειας και σημαντικό αρωγό σε ζητήματα καταπολέμησης της τρομοκρατίας (Shama, 2019, pp. 99-102). Η στροφή αυτή προς της Δύση και η φιλικά προσκεείμενη κυβέρνηση του Προέδρου Σίσι προς την Ελλάδα και την Κύπρο καθώς και οι κακές σχέσεις που διατηρεί αντίστοιχα με την Τουρκία από το 2014, δημιούργησαν ένα πεδίο πολύπλευρης συνεργασίας των τριών χωρών. Η τουρκική αναθεωρητική πολιτική άλλωστε επηρεάζει άμεσα και την ίδια την Αίγυπτο, καθώς βλέπει την τουρκική επιρροή στην αφρικανική ήπειρο να αυξάνεται ραγδαία και να αμφισβητεί παράλληλα τα δικαιώματά της στις θαλάσσιες ζώνες της Ανατολικής Μεσογείου (Τουρκο-Λιβυκό σύμφωνο). Παράλληλα μια νέα πιθανή αποσταθεροποίηση της χώρας από τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, που έχουν άμεση σχέση με το τουρκικό καθεστώς, θέτει ακόμα μεγαλύτερες προκλήσεις ασφαλείας. (Mazis, et al., 2024, pp. 499-500, 505-506).

Γεγονός που αποδεικνύει την εστίαση της Αιγύπτου στην Ανατολική Μεσόγειο και την αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής είναι οι τεράστιες στρατιωτικές δαπάνες, στις οποίες προχώρησε το διάστημα από 2015 έως 2021 ξοδεύοντας ένα ποσό περίπου 11 δις \$ για αγορά αμυντικού εξοπλισμού, το 70% του οποίου αφορούσε την αεροπορία και το ναυτικό, δημιουργώντας παράλληλα μια νέα στρατιωτική Κεντρική Διοίκηση Μεσογείου. Επιπρόσθετα στα πλαίσια της ευρύτερης συνεργασίας, συμμετέχει σε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις με την Ελλάδα και την Κύπρο (Özsaraç, 2023, pp. 67). Επίσης ως αντίμετρο έναντι του Τουρκο-Λιβυκού συμφώνου προχώρησε σε μερική οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Ελλάδα, ακυρώνοντας έτσι ουσιαστικά τις αξιώσεις του παραπάνω συμφώνου. Με την Κυπριακή Δημοκρατία έχει πραγματοποιηθεί οριοθέτηση ήδη από το 2003, η οποία βέβαια έχει αμφισβητηθεί από την Τουρκία. (Shama, 2019, pp. 103).

Παρά την υπαρκτή συνεργασία των τριών χωρών σε στρατιωτικό επίπεδο, αυτή φαίνεται να έχει περιορισμένα όρια και να εστιάζεται κυρίως σε γυμνάσια ειρηνικής περιόδου. Εκτός από το γεγονός ότι οι διάφορες κατά καιρούς τριμερείς διακηρύξεις συνεργασίας δεν καθορίζουν κάποιο σαφές πλαίσιο στρατιωτικής αντίδρασης σε περίπτωση εμπλοκής σε στρατιωτική σύγκρουση και η ίδια η κυβέρνηση του Προέδρου Σίσι δείχνει απροθυμία εμπλοκής αιγυπτιακών στρατιωτικών δυνάμεων εκτός των συνόρων της χώρας, κάτι το οποίο θα θέσει σε κίνδυνο την εύθραυστη οικονομία της (Shama, 2019, pp. 105-106). Χαρακτηριστική είναι η μη εμπλοκή στις συγκρούσεις σε Συρία και Υεμένη.

Παρά τις όποιες προϋποθέσεις και περιορισμούς, η δυναμική της Αιγύπτου, που χαρακτηρίζεται ως “σιωπηλός γίγαντας” στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου (Özsaraç, 2023, pp. 66), η ανάπτυξη ισχυρών δεσμών μεταξύ των χωρών του τριγώνου Ελλάδας – Κύπρου – Αιγύπτου σε συνδυασμό με την μη διαφαινόμενη επαναπροσέγγιση με

την Τουρκία (Shama, 2019, pp. 105), θα αποτελέσει ισχυρό διπλωματικό χαρτί για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της αναθεωρητικής πολιτικής της Τουρκίας.

4.3.3 Στρατηγική συνεργασία Ελλάδας - Γαλλίας

Η Γαλλία που αποτελεί μια από τις ισχυρότερες μεγάλες δυνάμεις παγκοσμίως, έχει εμπλακεί ενεργά στα ζητήματα της Ανατολικής Μεσογείου, αντιλαμβανόμενη τους κινδύνους που απορρέουν από την επιθετική - επεκτατική πολιτική της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή, τόσο για τα συμφέροντα της ίδιας όσο και για τα συμφέροντα της ΕΕ (Perot, 2023). Η αυξανόμενη εμπλοκή της βέβαια ενισχύθηκε και από το γεγονός της σχετικής υποχώρησης των ΗΠΑ από την ευρύτερη περιοχή τα τελευταία χρόνια, λόγω εστίασης στο θέατρο της ανατολικής Ασίας (Inbar, 2014, pp. 4-5).

Παρ' όλο που η Γαλλία δεν συμφωνεί πλήρως με τις διεκδικήσεις της Ελλάδας, μια σειρά από γεγονότα στην ευρύτερη περιοχή έχουν επιδείνωσαν τις σχέσεις τις με την Τουρκία (Perot, 2023). Η προσπάθεια από την Τουρκία, περιορισμού της γαλλικής επιρροής στις χώρες της «ζώνης του Σαχέλ» και της Δυτικής Αφρικής έχουν δημιουργήσει ένα συγκρουσιακό κλίμα μεταξύ των δυο χωρών, κάτι το οποίο αποτελεί σημαντική ευκαιρία για Ελλάδα και Κύπρο, προκειμένου να αυξήσουν τις αποτρεπτικές τους ικανότητες, μέσω της συνεργασίας με την Γαλλία (Πλατιάς και Κολιόπουλος, 2023, pp. 110). Η αντιπαράθεση στον εμφύλιο της Συρίας, όπου η Γαλλία στήριξε το κουρδικό PKK το οποίο εκλαμβάνεται ως τρομοκρατική οργάνωση στην Τουρκία, η γαλλική στήριξη της πλευράς του Στρατηγού Χαφτάρ στον εμφύλιο της Λιβύης, αντίπαλης παράταξης της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας που στηρίζει η Τουρκία καθώς και οι συνεχείς παρενοχλήσεις γαλλικών πολεμικών πλοίων από αντίστοιχα τουρκικά στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, αποτυπώνει το κλίμα μεταξύ των δύο χωρών και τους λόγους γεωπολιτικής ευθυγράμμιση Ελλάδας – Κύπρου – Γαλλίας (Perot, 2023).

Το σημαντικότερο αποτέλεσμα αυτής της σύγκλησης συμφερόντων αποτελεί η υπογραφή της αμυντικής συμμαχίας με την Ελλάδα του 2021 αλλά και της γαλλο-κυπριακής συμφωνίας του 2019 που αφορούσε την δημιουργία μόνιμης γαλλικής βάσης στο Βασιλικό (Mazis, et al., 2024, pp. 506-507). Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η Γαλλία είναι από τους βασικούς προμηθευτές όπλων της Ελλάδας και της Κύπρου (Rafale, Mirage, Belharra, Crotale, ελικόπτερα Gazelle, EXOCET, Meteor, SCALP, MISTRAL), σε αντίθεση με την Τουρκία η οποία δε χρησιμοποιεί καθόλου όπλα γαλλικής κατασκευής (Özsaraç, 2023, pp. 65-66), και αποτελεί την μοναδική ευρωπαϊκή χώρα που έχει τη δυνατότητα να διαθέσει υπερσύγχρονα υποστρατηγικά όπλα στις ελληνικές δυνάμεις (πυραύλους cruise μεγάλου βεληνεκούς άνω των 1000km) (Mazis, et al., 2024, pp. 506-507). Η πρόσβαση και χρήση συστημάτων υψηλής τεχνολογίας αναμένεται να παίξουν καθοριστικό ρόλο στο εγγύς μέλλον στο θέατρο της Ανατολικής Μεσογείου ως πολλαπλασιαστής ισχύος, που αποτελεί κρίσιμο ζήτημα για τις αποτρεπτικές ικανότητες των δυνάμεων του Ελληνισμού έναντι της Τουρκίας.

Η Ελλάδα με την Γαλλία επίσης έχουν αναπτύξει ήδη από το 2007 στενή συνεργασία στον τομέα του διαστήματος, με τη συμμετοχή στο πρόγραμμα «Helios-II» (ελληνική συμμετοχή στο 2,5%), παρέχοντας εικόνες στρατιωτικού ενδιαφέροντος και ένα ισχυρό προβάδισμα έναντι στην Τουρκία η οποία μόλις το 2016 κατάφερε να εκτοξεύσει δορυφόρο αντίστοιχων δυνατοτήτων (Gokturk-1). Επίσης η Ελλάδα αναμένεται να συμμετάσχει στο νέο ευρωπαϊκό δορυφορικό πρόγραμμα MUSIS και το πολυεθνικό δορυφορικό σύστημα CERES που αναπτύσσεται με πρωτοβουλία της Γαλλίας. Η συμμετοχή σε αυτά τα προγράμματα θα της

προσφέρει τη δυνατότητα συλλογής υψηλής ποιότητας πληροφοριακού υλικού που θα αποτελέσει κρίσιμο παράγοντα για της Ένοπλες Δυνάμεις και τις Υπηρεσίες Πληροφοριών (Mazis, et al., 2024, pp. 507 : Γρίβας, 2019, pp. 288).

Η Ελλάδα και η Κύπρος αξιοποιώντας την «αμυντική ομπρέλα» που έχει προσφέρει η Γαλλία στην περιοχή και τη δυναμική που έχει για να δημιουργήσει μια υπο-NATOϊκή συμμαχία στην Ανατολική Μεσόγειο, μπορούν να αποκομίσουν πολλαπλά οφέλη σε διπλωματικό αλλά και στρατιωτικό επίπεδο (Mazis, et al., 2024, pp. 511-512).

4.3.4 Ο «πόλεμος» της ενέργειας

Σημαντικό παράγοντα των διεθνών σχέσεων και του στρατηγικού σχεδιασμού των κρατών στο άναρχο διεθνές περιβάλλον αποτελεί η ενέργεια. Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί ύψιστη προτεραιότητα των κρατών προκειμένου να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν, καθώς η αλματώδης τεχνολογική ανάπτυξη των τελευταίων ετών αυξάνει όλο και περισσότερο την ζήτηση για ενέργεια (Yilmaz, 2021, pp. 94-96). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το τουρκικό δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» που ως ένα από τους τρεις βασικούς πυλώνες του έχει θέσει την ενεργειακή αναβάθμιση της Τουρκίας (Alibabalu, 2022, pp. 102-110).

Η Ελλάδα, η Κύπρος και η Τουρκία αποτελούν χώρες που είναι σχεδόν πλήρως εξαρτημένες από εξωτερική προμήθεια ενέργειας, με αποτέλεσμα η αναζήτηση πόρων να αποτελεί ένα σημαντικό πεδίο ανταγωνισμού αλλά και ευκαιριών (IEA, 2023 : Tziarras, 2016, pp. 417-418 : Öge, 2021, pp. 1518). Η ανακάλυψη και εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων που έχουν εντοπιστεί στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου, αποτελεί σημαντική εστία πυροδότησης εντάσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών (Ellinas, 2022, pp. 2-4). Συνεπώς η «διπλωματία των αγωγών» φαίνεται να κερδίζει σημαντικό έδαφος στις διακρατικές σχέσεις.

Η υφιστάμενη γεωπολιτική συγκυρία ενισχύει περαιτέρω τον ανταγωνισμό, καθώς η μεγάλη ανάγκη της ΕΕ για διαφοροποίηση των προμηθευτών φυσικού αερίου, ώστε να απεξαρτηθεί από το ρωσικό φυσικό αέριο (Olier, 2023, pp. 33-34), στα πλαίσια των κυρώσεων που έχουν επιβληθεί στη Ρωσία από την έναρξη του πολέμου με την Ουκρανία το 2022, καθιστά τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου πιθανούς άμεσους προμηθευτές της «διψασμένης» ευρωπαϊκής αγοράς (Kartal, 2022, pp. 498).

Το Ισραήλ η Ελλάδα η Κύπρος και η Αίγυπτος έχουν αναπτύξει τα τελευταία χρόνια έντονη δραστηριότητα, με τη δημιουργία του Φόρουμ Αερίου Ανατολικής Μεσογείου (EMGF), υπογράφοντας διμερείς και τριμερείς συμβάσεις που αφορούν θέματα ενέργειας, με σημαντικότερο το ενεργειακό πρόγραμμα «East-Med» (υπογράφηκε στις 2 Ιανουαρίου 2020 μεταξύ Ισραήλ – Ελλάδας - Κύπρου) με σκοπό την μεταφορά του αερίου μέσω αγωγού από το Ισραήλ μέσω Κύπρου – Ελλάδας (Κρήτη) – Ιταλίας, στην ευρωπαϊκή αγορά (Ellinas, 2022, pp. 10-11). Παρά την περισσότερο συμφέρουσα οικονομικά διαδρομή μέσω Τουρκίας, λόγω ήδη ανεπτυγμένων σημαντικών δικτύων αγωγών αερίου στο έδαφός της, η τεταμένες σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ (αλλά και των λοιπών συμβαλλομένων μερών) ώθησαν στην επιλογή της οικονομικά πιο ασύμφορης, αλλά γεωπολιτικά πιο ορθολογικής επιλογής (Proedrou, 2023). Το γεγονός αυτό αποδεικνύει επίσης ότι το εν λόγω πρόγραμμα εκτός από οικονομικούς στόχους προσπαθεί να πετύχει και γεωπολιτικούς στόχους. Η υλοποίηση του έργου εξασφαλίζει σε Ελλάδα και Κύπρο την ενίσχυση της κυριαρχίας τους και της ασφάλειάς τους έναντι της αναθεωρητικής Τουρκίας, ειδικά για την Κυπριακή Δημοκρατία η οποία προσπαθεί να εδραιώσει την κυριαρχία της που αμφισβητείται από το 1974 (Proedrou, 2023). Θα εμβαθύνει επίσης ακόμα περισσότερο τις σχέσεις με τα ισχυρά κράτη της Ανατολικής

Μεσογείου (Ισραήλ – Αίγυπτος) και σε συνδυασμό με την έμμεση προστασία που θα παρέχουν οι Διεθνείς Οργανισμοί και οι διεθνείς ιδιωτικές εταιρείες που θα εμπλακούν στα έργα και τις εξορύξεις, θα μπορούσε να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μία σύγχρονη «Ένωση» του Ελληνισμού.

Φυσικά περιορισμοί και προκλήσεις που απορρέουν από την οικονομική βιωσιμότητα του έργου (ακριβές τιμές του Ισραηλινού αερίου σε σχέση με το ήδη αγοραζόμενο από την ΕΕ) (Shama, 2019, pp. 105), απρόβλεπτης έντασης αντιδράσεις της Τουρκίας για την αποτροπή ολοκλήρωσης του προγράμματος (τουρκο-λιβυκό σύμφωνο) ή η αποσταθεροποίηση κάποιου συμβαλλόμενου κράτους (π.χ. Αίγυπτος) δύναται να δημιουργήσουν σημαντικά εμπόδια, τα οποία οι δυνάμεις του Ελληνισμού οφείλουν να υπερπηδήσουν προκειμένου να αποκτήσουν το απαραίτητο στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι της Τουρκίας.

5. Συμπεράσματα

Η εισβολή της Τουρκίας το 1974 στην Κύπρο αποτέλεσε σημείο καμπής για την Ελλάδα και την Κύπρο σχετικά με την αντιμετώπιση της αναθεωρητικής πολιτικής της Τουρκίας, καθώς η εμπιστοσύνη και οι ελπίδες που είχαν εναποθέσει στο NATO για περιορισμό της επιθετικότητας της Τουρκίας, προς χάριν εξασφάλισης της ακεραιότητας της νοτιοανατολικής πτέρυγας του, κατέρρευσαν με τον χειρότερο τρόπο. Η Ελλάδα και η Κύπρος συνειδητοποίησαν με τον πιο σκληρό τρόπο ότι η επιβίωσή τους έναντι της τουρκικής απειλής θα εξασφαλιστεί κυρίως μέσω της ανάπτυξης ενός ενιαίου ισχυρού στρατιωτικά αμυντικού χώρου, που θα απέτρεπε την Τουρκία να αναλάβει στο μέλλον παρόμοιες επιθετικές ενέργειες εναντίον της επικράτειας και των εθνικών τους συμφερόντων. Αυτή η νέα προεκτεινόμενη αποτρεπτική στρατηγική που υιοθετήθηκε από τις μετέπειτα κυβερνήσεις σε Ελλάδα και Κύπρο οδήγησαν στην εμβάθυνση της συνεργασίας των δύο χωρών σε θέματα άμυνας και ασφάλειας αναπτύσσοντας, και επίσημα, το δόγμα Ενιαίου Αμυντικού Χώρου (ΕΑΧ) κατά τη δεκαετία του 90.

Οι δυνάμεις του ελληνισμού βρίσκονταν διαχρονικά σε μειονεκτική θέση σε σχέση με την Τουρκία η οποία αποτελούσε πάντα ισχυρότερη δύναμη. Στην προσπάθειά τους για επιβίωση υιοθετούσαν πάντα ένα συνδυασμό εξωτερικής και εσωτερικής εξισορρόπησης της Τουρκίας, που στην προκειμένη περίπτωση δεν λειτούργησε αποτελεσματικά, οδηγώντας στην κατάρρευση του δόγματος. Η αύξηση της έντασης με την Τουρκία και η στρατιωτική χροιά που εξέλαβε (κοινές στρατιωτικές ασκήσεις, κατακόρυφη αύξηση στρατιωτικών εξοπλισμών, casus belli, προσπάθεια εγκατάστασης προηγμένων αντιαεροπορικών πυραύλων S-300 στην Κύπρο) δημιούργησε έντονο προβληματισμό στις μεγάλες δυνάμεις και εν τέλει την τήρηση μιας αρνητικής στάσης απέναντι στις ενέργειες της Ελλάδας και της Κύπρου, ειδικά λόγω των ενταξιακών διαπραγματεύσεων για την είσοδο της Κύπρου στην ΕΕ που βρίσκονταν εκείνη την περίοδο σε εξέλιξη. Με αυτό το γεγονός αναδείχθηκε η σημασία της ισορροπημένης εφαρμογής εσωτερικής και εξωτερικής εξισορρόπησης ενός ισχυρότερου κράτους, καθώς για ασθενέστερα κράτη, όπως είναι η Ελλάδα και η Κύπρος, η διεθνής νομιμοποίηση αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη υψηλής στρατηγικής. Ήταν ξεκάθαρο ότι η Ελλάδα και η Κύπρος ήταν απροετοίμαστες για την αντιμετώπιση της διεθνούς αντίδρασης στο δόγμα ΕΑΧ στερούμενοι ισχυρών διπλωματικών επιχειρημάτων και ερεισμάτων, με αποτέλεσμα η σύγκληση συμφερόντων των ενδιαφερομένων κρατών να γείρει υπέρ της ισχυρότερης και στρατηγικά πολύτιμης για την Δύση Τουρκίας. Επίσης αυτή η εξέλιξη αποτέλεσε ένα ισχυρότατο πλήγμα για την αποτρεπτική φήμη των δυνάμεων του Ελληνισμού, υποβαθμίζοντας σημαντικά την αξιοπιστία της αποτροπής έναντι της Τουρκίας.

Παρά της εντάσεις που δημιουργήθηκαν μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας η αποτροπή παρέμεινε σταθερή μέχρι και σήμερα, και το ισοζύγιο στρατιωτικής ισχύος, που αποτελεί βασική συνιστώσα της αποτρεπτικής στρατηγικής, παρουσιάζει επίσης μια σχετική ισορροπία. Τα οικονομικά, τεχνολογικά αλλά και πληθυσμιακά άλματα που πραγματοποίησε όμως η Τουρκία τις τελευταίες δύο δεκαετίες, υπό την ηγεσία του κόμματος ΑΚΡ του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, σε αντίθεση με τον οικονομικό (οικονομική κρίση της προηγούμενης δεκαετίας) και πληθυσμιακό μαρασμό Ελλάδας και Κύπρου, δημιουργεί ισχυρές ενδείξεις σταδιακής αποσταθεροποίησης της αποτροπής και συνακόλουθα κινδύνους ασφαλείας για τις δυνάμεις του Ελληνισμού. Οι παραπάνω ενδείξεις ενισχύονται και από το γεγονός ότι η Τουρκία έχει δείξει μια άκρως αντιδυτική στάση τα τελευταία χρόνια, στρεφόμενη προς τον ισλαμισμό, επιδιώκοντας την στρατηγική αυτονομία. Η προσπάθειά της να αναβαθμίσει τον διεθνή ρόλο

της, την έχει οδηγήσει στην υιοθέτηση επιθετικών και επεκτατικών πολιτικών, όπως το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» που απειλεί άμεσα την Ελλάδα και την Κύπρο. Η παραπάνω οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη έχει αποτυπωθεί και στον στρατιωτικό τομέα καθώς έχει αναπτύξει μια ιδιαίτερα δραστήρια και αποτελεσματική εγχώρια πολεμική βιομηχανία που μπορεί να τις προσφέρει μεγάλη αυτονομία βασικών στρατιωτικών υλικών και μέσων σε περίοδο κρίσης ή πολέμου.

Για την Ελλάδα και την Κύπρο είναι ζωτικής σημασίας η διατήρηση της σταθερότητας και της αξιοπιστίας της αποτροπής, σχεδιάζοντας μία προσεκτική εξωτερική ενδυνάμωση στρατηγικών συνεργασιών και συμμαχιών, εκμεταλλευόμενη τα «παράθυρα ευκαιρίας» που ανοίγονται στην περιφερειακή και διεθνή σκηνή, καθώς και μια σοβαρή εσωτερική ενδυνάμωση η οποία θα περιλαμβάνει την μετεξέλιξη των δομών στα νέα επιχειρησιακά δεδομένα και την ταυτόχρονη προσαρμογή στα υφιστάμενα «στενά» οικονομικά δεδομένα (Ντόκος και Τσάκωνας, 2021), δημιουργώντας έτσι τις κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη ενός νέου, ρεαλιστικού και στιβαρού δόγματος ενιαίου αμυντικού χώρου, που θα εκπέμπει ισχυρή και αξιόπιστη αποτροπή. Η Ελλάδα και η Κύπρος θα πρέπει να επενδύσουν στην απομάκρυνση της Τουρκίας από τον δυτικό συνασπισμό και να εμβαθύνουν παράλληλα τις σχέσεις τους με τους εταίρους τους σε ΕΕ και ΝΑΤΟ, καθώς σε όλες τις κρίσεις που δημιουργήθηκαν με μια φιλοδυτική Τουρκία, η τήρηση των ίσων αποστάσεων από τις ΗΠΑ ήταν πάντα επιζήμια για τα συμφέροντα του Ελληνισμού. Η ανάδειξη επίσης της Ελλάδας και της Κύπρου ως πυλώνες σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, εκμεταλλευόμενοι την στρατηγική συνεργασία με την Γαλλία, μπορούν να αναβαθμίσουν σημαντικά την ευρωπαϊκή αλλά και διεθνή τους θέση, ως εκφραστές και υπερασπιστές των ευρωπαϊκών συμφερόντων στα νότια σύνορά της, απ' όπου διέρχεται ένας από τους σημαντικότερους εμπορικούς και οικονομικούς άξονες του κόσμου. Η μεγάλη ενεργειακή ζήτηση δύναται επιπρόσθετα να πολλαπλασιάσει τα οφέλη για Ελλάδα και Κύπρο καθώς μια «ενεργειακή ένωση» των υδρογονανθράκων της Ανατολικής Μεσογείου με την Ευρώπη, διαμέσου του αγωγού East Med που θα διέρχεται από Ελλάδα και Κύπρο σε συνεργασία με ισχυρές χώρες της Ανατολικής Μεσογείου όπως το Ισραήλ και η Αίγυπτος, θα επισφραγίσει την ένωση Ελλάδας – Κύπρου, εξασφαλίζοντας παράλληλα σημαντική διπλωματική ισχύ έναντι των τουρκικών αμφισβητήσεων και αξιώσεων στην ευρύτερη περιοχή.

Στο στρατιωτικό και τεχνολογικό σκέλος, όπως είδαμε, αποτελεί επιτακτική ανάγκη η άμεση εξισορρόπηση του σημαντικού πλεονεκτήματος που έχει εξασφαλίσει η Τουρκία με την εγχώρια ανάπτυξη μη επανδρωμένων αεροσκαφών και πυραύλων, που αποτελούν σημαντικό στρατιωτικό συντελεστή ισχύος του μέλλοντος. Η πολεμική Αεροπορία και το Ναυτικό θα πρέπει να έχουν τον πρώτο λόγο στην αναβάθμιση και τον εκσυγχρονισμό καθώς αυτές οι δυνάμεις θα κερδίσουν ουσιαστικά την «μάχη» του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου. Επίσης εστίαση στην προμήθεια βλημάτων-πυραύλων με δυνατότητες συμπαράγωγής (συμμετοχή σε πολυεθνικά προγράμματα) ή και εγχώριας ανάπτυξης με αξιοποίηση του εξιδεικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, χαμηλού κόστους, μεγάλου βεληνεκούς, υψηλής ακρίβειας και καταστρεπτικότητας χωρίς να δαπανούνται ασκόπως χρήματα του αμυντικού προϋπολογισμού σε αγορά πληθώρας «άοπλων» πλατφορμών υψηλής τεχνολογίας, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή του νέου μοντέλου εσωτερικής ενδυνάμωσης. Η Γαλλία και το Ισραήλ μπορούν να αποτελέσουν σημαντικούς προμηθευτές υψηλής τεχνολογίας. Με λίγα λόγια θα πρέπει η Ελλάδα και η Κύπρος να δημιουργήσουν μια σχετική ποιοτική υπεροχή έναντι της αναπόφευκτης ποσοτικής υπεροχής της Τουρκίας, με όσο το δυνατόν μικρότερο

κόστος, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά μια τουρκική κεραυνοβόλο επίθεση περιορισμένου στόχου, που αποτελεί, σύμφωνα με μελέτες, το κριτήριο της αποτελεσματικής αποτροπής, χωρίς να διαλυθεί η οικονομία τους. Η ικανότητα επίσης προσβολής στόχων από μεγάλες αποστάσεις θα «ενώσει» τον χώρο Ελλάδας και Κύπρου χωρίς πολιτικό κόστος. Δυστυχώς χωρίς ασφάλεια, είναι ανέφικτη η δημιουργία ευημερίας και ανάπτυξης ενός κράτους. Είναι δεδομένο ότι μια προσπάθεια ολικής επαναφοράς της πολεμικής βιομηχανίας της Ελλάδας, προκειμένου να φτάσει σε σημείο να προσφέρει υψηλή τεχνολογία και αυτάρκεια στο άμεσο μέλλον, αποτελεί μη ρεαλιστικό και μη βιώσιμο στόχο. Επομένως η «έξυπνη» προμήθεια πολεμικού υλικού, σε συνδυασμό με μία «έξυπνη» και ευέλικτη εξωτερική ενδυνάμωση, αποτελεί μονόδρομο για την επιβίωση των δυνάμεων του Ελληνισμού και την από κοινού εξισορρόπηση της τουρκικής αναθεωρητικής απειλής. Τέλος, όλο αυτό το πλέγμα οπλικών συστημάτων θα πρέπει να συντονίζεται από ένα αποτελεσματικό όργανο διαχείρισης κρίσεων, προκειμένου να μην χαθεί ο έλεγχος, καταρρεύσει η αποτροπή και οδηγηθούμε χωρίς να το επιθυμούμε σε πολεμική σύγκρουση, κατά τη διάρκεια μιας νέα έντασης ή κρίσης.

Οι περιορισμοί που τίθενται στην παραπάνω εργασία σχετίζονται πρώτον με την πληθώρα των ενδιαφερομένων κρατών σχετικά με την εφαρμογή του δόγματος ΕΑΧ Ελλάδας – Κύπρου εναντίον της Τουρκίας, εστιάζοντας κυρίως στους σημαντικότερους και άμεσα εμπλεκόμενους κρατικούς δρώντες, και δεύτερον με τις διάφορες πτυχές του αποτρεπτικού δόγματος Ελλάδας – Κύπρου, καθώς αναλύεται κυρίως το στρατιωτικό και πολιτικοοικονομικό κομμάτι μιας ολοκληρωμένης σύνθεσης αποτρεπτικού δόγματος. Η μελλοντική επιστημονική μελέτη θα μπορούσε να εστιάσει στην εξέταση περισσότερων κρατικών, και μη, δρώντων που επηρέασαν και συνεχίζουν να επηρεάζουν την σχέση ανταγωνισμού μεταξύ των δυνάμεων του Ελληνισμού και της Τουρκίας, αναλύοντας και άλλες εκφάνσεις που δύναται να λάβει η αποτροπή και γενικότερα η εξισορρόπηση της αναθεωρητικής Τουρκίας, συνθέτοντας έτσι ένα ολοκληρωμένο, αποτελεσματικό και εναρμονισμένο με το Διεθνές Δίκαιο τρόπο αντιμετώπισης των επεκτατικών και επιθετικών πολιτικών που υιοθετεί τα τελευταία χρόνια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρσένης, Γ. (2004) '10 Παρεμβάσεις για το Κυπριακό' Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα
- Γρίβας, Κ. (2019) 'Η νέα στρατιωτική στρατηγική και η Ελληνική αμυντική στρατηγική' Αθήνα, εκδόσεις Λιβάνη
- Ήσυχος, Κ. και Καλτσώνης, Δ. (2020) 'Πόλεμος ή Ειρήνη. 6 σημεία για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις και την εξωτερική πολιτική', Αθήνα, εκδόσεις Τόπος
- Ιωαννίδης, Σ. (2023), 'ΗΠΑ: Επεκτείνεται η άρση του εμπάργκο όπλων για την Κύπρο' (<https://www.kathimerini.gr/world/562572418/to-ypex-kyproy-chairetizei-tin-epektasi-tis-arsis-toy-empargko-oplon-apo-tis-ipa/>)
- Κολιόπουλος, Κ. (2008) 'Η Στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα' Εκδόσεις Ποιότητα, (pp. 21-30)

- Κουσκουβέλης, Η. (2007) *‘Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις’* Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα
- Μαζανίτης, Χ. (2023), *‘Η Πολεμική Αεροπορία αγοράζει τα ισραηλινά drone HERON’* (<https://www.enikos.gr/politics/i-polemiki-aeroporia-agorazei-ta-israilina-drone-heron/2034313/>)
- Νέδος, Β. (2022), *‘Τα Rafale και η ισορροπία δυνάμεων στο Αιγαίο’* (<https://www.kathimerini.gr/politics/foreign-policy/561681280/ta-rafale-kai-i-isorropia-dynameon-sto-aigaio/>)
- Ντόκος, Θ. και Τσάκωνας, Π. (2021) *‘Ο δρόμος είναι τα βήματά μας. Οδικός Χάρτης Εθνικής Ασφάλειας για την Ελλάδα του Μέλλοντος’* Εκδόσεις Σιδέρης, 2^η έκδοση, (pp. 235-237)
- Πάγκαλος, Θ. (2020) *‘Ίμια, S-300, Οτσαλάν. Παλεύοντας για την ειρήνη’*, εκδόσεις Κέρκυρα, (pp. 73-75)
- Πλατιάς, Α. και Κολιόπουλος, Κ. (2023) *‘50 Κανόνες Στρατηγικής στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις’* Αθήνα, Εκδόσεις Διάυλος
- Συρίγος, Α. (2015) *‘Ελληνοτουρκικές σχέσεις’* Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη (pp. 448-450, 514-524)
- Τζιαρράς, Ζ. (2020) *‘Διεθνής πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο. Τουρκία, Κύπρος και δίκτυα συνεργασίας σε μια «νέα» υπο-περιφέρεια’* Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση
- Τσιριγώτης, Δ. (2021) *‘Ελλάδα – Τουρκία, θεωρία και στρατηγική αποτροπής. Η κρίση του 1976, του Μαρτίου 1987 και των Ιμίων του 1996’*, Αθήνα, εκδόσεις Ποιότητα
- Φίλης, Κ. (2023), *‘Η ρήξη του Ισραήλ με την Τουρκία και πως ανατρέπει τις ισορροπίες στην περιοχή’* (<https://www.liberal.gr/diethni-themata/k-filis-i-rix-i-israil-toyrkias-kai-i-anatropi-ton-perifereiakon-isorropion>)
- Χρήστου, Π. (2024) *‘Πολιτική - Στρατηγική Διάσταση του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας – Κύπρου’* Εκδόσεις ΟΤΑΝ, (pp. 11-19)
- Alibabalu, S. (2022). *‘Geopolitics and geoeconomics of the Eastern Mediterranean gas conflict: Analysis of Turkey’s policy’*.
- Askew, J. (2024), *‘What are Israel's air defences? And why are they so effective?’* (<https://www.euronews.com/2024/04/14/what-are-israels-air-defences-and-why-are-they-so-effective>)
- Bakir, A. (2021), *‘Mapping the rise of Turkey’s hard power’*. *Newlines Institute for Strategy and Policy, Part, I*.

- Chatziantoniou, K. (2000) “Δυνατότητες Και Περιορισμοί Για Την Ανάπτυξη Της Αμυντικής Ικανότητας Της Κύπρου: Η Περίπτωση Των S-300.” *Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Θέματα Πολιτικής Και Άμυνας*, # 6 120. doi:10.13140/RG.2.2.15207.98725.
- Choulis Ioannis, Mehrl Marius & Ifantis Kostas (2022) ‘Arms Racing, Military Build-Ups and Dispute Intensity: Evidence from the Greek-Turkish Rivalry, 1985-2020’, *Defense and Peace Economics*, 33:7, 779-804, 10.1080/10242694.2021.1933312, (pp. 785-786)
- Davutoglu, A. (2010) ‘*Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής θέση της Τουρκίας*’ Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα
- Doulos, D., et al (2021) ‘How to Make Butter out of Guns: The Turkish Case and the Greek Bitter Lesson’, *European Research Studies Journal* Volume XXIV Issue 1, 1055-1072, (pp. 1059-1060, 1066-1067)
- Ellinas, C. (2022) ‘Energy and Geopolitics in the Eastern Mediterranean’, *Atlantic Council, Global Energy Center*.
- International Energy Agency (IEA), *Energy Policy Review*, Greece 2023 (<https://www.iea.org/reports/greece-2023>) pp. 14
- International Energy Agency (IEA), *Energy Policy Review*, Turkey 2021 (<https://www.iea.org/reports/turkey-2021>) pp. 168-169
- Erkeç, E. (2023). ‘Reflections of Türkiye-Greece Tension in the Sea of Islands on the Eastern Mediterranean Regional Security Complex. *BRIQ Belt & Road Initiative Quarterly*, 4(2), (pp. 40-42)
- Global Firepower /
  - 1 (<https://www.globalfirepower.com/total-population-by-country.php>),
  - 2 (<https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>),
  - 3 (<https://www.globalfirepower.com/countries-listing-nato-members.php>),
  - 4 (<https://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.php>)
  - 5 (<https://www.globalfirepower.com/active-military-manpower.php>)
  - 6 (https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=greece)
- Global Security (<https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/zuzana.htm>)
- Harvey, J. (1997) “Conventional Deterrence and National Security”, *Air Power Studies Centre*, Commonwealth of Australia
- Heywood, A. (2013) ‘*Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική στην Παγκόσμια Εποχή*’ 1st ed. Αθήνα: Κριτική

- Inbar, E. (2014) *'Israel's Challenges in the Eastern Mediterranean'*, Middle East Quarterly, 21(4), pp. 1–12. Available at: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=shib&db=asn&AN=102490557&site=eds-live&scope=site> (Accessed: 10 December 2023)
- Kartal, G. (2022) 'Are the effects of energy security on economic growth symmetric or asymmetric in Turkey? An application of non-linear ARDL', *Ege Academic Review*, 22(4), pp. 487–502. doi:10.21121/eab.952967.
- Kollias, C. G. (1996). The Greek-Turkish Conflict and Greek Military Expenditure 1960-92. *Journal of Peace Research*, 33(2), 217–228. <http://www.jstor.org/stable/425438>
- Kurç, Ç. (2024) 'No Strings Attached: Understanding Turkey's Arms Exports to Africa', *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 26:3, 378-395, DOI: 10.1080/19448953.2023.2236515
- Larrabee, F.S. (2012) 'Greek–Turkish relations in an era of regional and global change', *Journal of Southeast European & Black Sea Studies*, 12(4), pp. 471–479. doi:10.1080/14683857.2012.741843.
- Mallinson, W., Kanevskiy, P. and Petasis, A. (2020) 'Then Is Now, but the Colours are New: Greece, Cyprus and the Evolving Power Game between the West, Russia and Turkey in the Eastern Mediterranean', *Journal of Balkan & Near Eastern Studies*, 22(3), pp. 306–332. doi:10.1080/19448953.2020.1739878.
- Mazis, I., Sgouros, G. A., Troulis, M., & Domatioti, X. (2024). 'Greece as a Central Actor Amid Geostrategic Antagonisms in the South-Eastern Mediterranean Complex'. In *The Geography of Greece: Managing Crises and Building Resilience* (pp. 497-514). Cham: Springer International Publishing.
- NEDOS, V. (2022). 'Regional power competition in the Eastern Mediterranean. *Policy*. pp. 3-8
- Öge, K. (2021) 'Understanding Pipeline Politics in Eurasia: Turkey's Transit Security in Natural Gas', *Geopolitics*, 26(5), pp. 1510–1532. doi:10.1080/14650045.2019.1687447.
- Olier, E. (2023) 'Geopolitics and Energy', *Informacion Comercial Espanola Revista de Economia*, (932), pp. 15–34. doi:10.32796/ice.2023.932.7655.
- Özşaraç, H. (2023). The Challenge of The Karaman Sea (Eastern Mediterranean) Through The Defense Expenditure Equation of Türkiye, Egypt And Greece. *BRIQ Belt & Road Initiative Quarterly*, 4(1), 54-71.

- Paris, A. and Cambas, P. (2014) ‘World Military Expenditure, Turkey and Greece’, *Global Business & Management Research*, 6(2), pp. 71–92. Available at: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=shib&db=bsu&AN=98850611&site=eds-live&scope=site> (Accessed: 24 March 2024), (pp. 88-91)
- Perot, E. (2023) ‘A new alliance in Europe: the September 2021 defence agreement between Greece and France as a case of embedded alliance formation’, *European Security*, 32:4, 583-606, DOI: 10.1080/09662839.2022.2162821, (pp. 590-591)
- Platias, A. G. (2000). ‘Greek Deterrence Strategy’ *Etudes Helleniques/Hellenic Studies.Vol. 4, No. 2, Autumn 1996*, (pp.42-45)
- Proedrou, F. (2023) ‘A geopolitical account of the Eastern Mediterranean conundrum: sovereignty, balance of power and energy security considerations’, *Cambridge Review of International Affairs*, 36:5, 679-696, DOI: 10.1080/09557571.2021.1897088, (pp. 686-688)
- Shama, N. (2019) «Between Alliance and Entente: The Egyptian-Greek-Cypriot Partnership» στο *Τζιάπρας Ζήνωνας (επιμ.), The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security. Re-imagining the Eastern Mediterranean Series: PCC Report*, 3. Λευκωσία: PRIO Cyprus Centre, 95-110.
- SIPRI Arms Transfers Database (<https://armstransfers.sipri.org/ArmsTransfer/TransferData>)
- Tziarras, Z. (2016) ‘Israel-Cyprus-Greece: a “Comfortable” Quasi-Alliance’, *Mediterranean Politics*, 21(3), pp. 407–427. doi:10.1080/13629395.2015.1131450.
- Worldbank Database /
  - 1(<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?end=2022&locations=TR&start=1960>),
  - 2 (<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=TR>),
  - 3 (<https://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview>),
  - 4 (<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW?locations=GR-CY>)
  - 5 (<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=GR-CY>)
  - 6 (<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=GR-CY>)
  - 7 (<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=GR-CY>)
  - 8(<https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?end=2022&locations=GR-CY-IL-TR-EG-SY&start=2013>)
- World Directory of Modern Military Aircraft (<https://www.wdmma.org/ranking.php>)
- World Directory of Modern Military Warships (<https://www.wdmmw.org/ranking.php>)

- Yilmaz, A. (2021) ‘Energy Supply Security Index: An Analysis for Turkish Economy’, *Visionary E-Journal / Vizyoner Dergisi*, 11(29), pp. 92–117. doi:10.21076/vizyoner.769887.
- https://www.anixneuseis.gr/%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%BF%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B9%CF%83%CE%BF%CE%B6%CF%8D%CE%B3%CE%B9%CE%BF-%CE%BA%CF%8D%CF%81%CE%B9%CF%89%CE%BD-%CE%BF%CF%80/#google_vignette
- <http://army.gr/el/organosi/oplika-systimata>
- <https://defencereDEFINED.com.cy/aerostar-the-first-tactical-uav-of-the-national-guard-video-photos/>
- https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_equipment_of_the_Cypriot_National_Guard
- https://flight.com.gr/uav-sperwer-replacement/#goog_rewarded
- <https://www.haf.gr/arsenal/>
- <https://hellenicnavy.gr/o-stolos-mas/>
- <https://isozygio.wordpress.com/>